Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

ERIK
JOHANSSON
Fabriksmennesket
»DET ER DEN BEDSTE BOG FRA
ARBEJDSPLADSERNE JEG HAR LÆST,
ET HELSTØBT KUNSTVÆRK«
– HENNING IPSEN
Fremad

ERIK JOHANSSON

Fabriksmennesket

PÅ DANSK VED HENNING IPSEN

FREMAD

Fabriksmennesket
er oversat fra svensk efter
„Fabriksmänniskan"
© Erik Johansson 1976
Published by agreement with
Lennart Sane Agency, S-211 22 Malmö, Sweden
Bogen er sat med Aldus og trykt hos
Nørhaven Bogtrykkeri a/s, Viborg
Printed in Denmark 1977
ISBN 87-557-0800-5

Forord

En forfatter af min generation tilbragte et år som arbejder på en fabrik og fortalte om sine erfaringer i bøger af høj værdi. De indeholdt dog elementer, der kunne virke lidt besynderlige, og som måske vidnede om en kløft mellem de intellektuelle venstreorienterede og de grupper, hvis sag de ville føre. Rapporterne fik et præg af etnografisk rejseskildring, en fortælling for uindviede om et fremmed folk. Og disse fremmede var aldeles ikke som man havde ventet, de var ikke ensartede plakatproletarer, tegnet med grove konturer som af Käthe Kollwitz eller Amelin. De var lige så meget individualister som etnograferne selv. Man endte læsningen med den kværnende mistanke, at det nok ville være værdifuldt om ikke bare etnografer, men også indfødte ville fortælle om det eksotiske liv på fabriksgulvet.

Det er sådan en fortælling Erik Johansson hermed præsenterer læserne for. Han fremtræder i sin egen skildring som en særling, er ganske tydeligt blevet udpeget som sådan, men jeg tør ikke dømme om, hvorvidt han er det mer eller mindre end sine kammerater. Det står dog fast, at han med andre må dele fornemmelsen af afmagt og vantrivsel i det moderne industriklima.

For Erik Johansson opstod erindringen om en anden slags klima. Som søn af en statare i Sörmland havde han minder fra arbejdet på landet, der trods alle genvordigheder frembyder forsonende momenter: en relativ frihed i tilrettelæggelsen af arbejdet, en forfriskende kontakt med naturen. Fornemmelsen af det der blomstrer og gror skulle følge med ham ind i byens industri. Harry Martinsons drøm om harmoni mellem teknik og natur synes at have påvirket hans syn på livet som arbejder.

Kontakten med højskolerne, læselyst og skriveglæde førte

naturligt nok til fagforeningsarbejde. Som læseren sikkert vil bemærke, var Erik Johansson ikke skræddersyet til en snorlige fagforeningskarriere. Der var indslag af oppositionslyst og kulturel idealisme, som til sidst blev besværlige. Og der er kritiske tilløb i denne bog, en kritik der hverken er skikkelig eller hensynsfuld, men det hensynsløse er som bekendt tit nok et skældsord for sandheden. Jeg kan ikke spå om hvordan denne kritik mod det faglige arbejde vil blive opfattet. En ting er sikker: den gode samvittighed behøver ikke overreagere.

Det er vel indlysende at alt fagligt arbejde må slås med vanskeligheder i en tid, hvor fornemmelsen af afmagt og af at stå udenfor forekommer så udbredt blandt arbejderne. Eller med forfatterens egen observation i et brev: „Vi føler os snydt og tilsidesat. De mange nye love preller af på vores uvidenhed. De fleste vil ikke være med til at bestemme!" Det er en holdning, der ikke lover godt, hverken nu eller for fremtiden.

Snydt og tilsidesat! Den teoretisk skolede venstrefløj ville tale om fremmedgørelse, et vagt og misbrugt ord. Men det står fast, at denne skildring giver rystende billeder af afmagt, vantrivsel, ligegyldighed med hensyn til arbejdssikkerhed, kynisk demonstrerede klasseskel inden for virksomheden. Særligt slående og overbevisende forekommer bogen mig at påvise hvor nemt de snydte og tilsidesatte brutaliseres, stivner i kynisme, vender sig mod afvigere og svage. Det er sikkert en ubehagelig sandhed for naive venstreintellektuelle, der drømmer om arbejderen som „den ædle vildmand", men sandheden bliver ikke mindre sand, fordi den er ubehagelig og hensynsløs. Og ønsket, nej, kravet om at arbejde for forandringer bliver om muligt endnu stærkere i kraft af den indsigt der her formidles.

Men dette er ikke bare et „dokument". Erik Johansson er forfatter, med forfatterens ret og pligt til at arrangere sit materiale, så det opnår den maksimale slagkraft. Han fremtræder allerede her, i sin første bog, med en profil der umiskende-

ligt er hans egen. Der er i ham træk af drømmer og filosof, i den gode oprindelige mening: ven af sandhed og visdom. Han er en klartseende observatør, med blik for menneskelige svagheder, men hans observationer mildnes altid af humanitet og vilje til at forstå. Over hans skildring svæver, som flimrende sol over en sörmlandsk mark, en humoristisk indlevelse, med indslag af både grotesk og mild ironi. Således har autodidakten, der debuterer 62 år gammel, magtet den svære digtekunst ved at fortælle med både nærhed og afstand, fortælle om et land der er ukendt for mange. Erik Johansson taler med øjenvidnets autoritet og den fødte forfatters selvfølgelige styrke. Mange vil lytte til hans ord.

Sven Delblanc

Indhold

Forord af Sven Delblanc *5*
At blive til noget *11*
Arbejdsmiljø år totusind *11*
I begyndelsen *12*
Hele mit liv *13*
Kælderen som grobund *14*
Fra fabrikkens kælderdyb *16*
Et regulært gammeldags samleje *19*
Farvel, du gamle fabrik *19*
Guderne sidder med ørebeskyttere *21*
En plads i solen *22*
Begyndelsen var latterligt ligetil *25*
Studiebesøg *27*
Hænder besat af skaberglæde *28*
Strømafbrydelse *29*
Sangøvelse *30*
Mandag morgen *32*
Efter ferien *33*
Socialisten *34*
Alkoholikeren *35*
Menneskelig latter *35*
Skriveøvelse ved fabriksmuren *38*
Kære kammerat! *39*
Brev fra fagforeningsbestyrelsen 1 *40*
På biblioteket *40*
Kulturmiljø på arbejdspladsen *41*
Mennesket i centrum *46*
Veteranen *47*
Brev fra fagforeningsbestyrelsen 2 *48*
Fabriksmennesket *48*
En svensk desertør *49*
Mysteriespil på fabrikken *50*
Biskoppen visiterer fabrikken *53*
Som betalende medlem *55*
Efter biskoppens visitats *55*
Højmesse *58*
Jeg står ved maskinen *59*
Møde med magthaverne *62*
Hos arbejdspsykologen *66*
En spisekrog i kælderen *69*
En dag blev han kaldt ind *70*
Fabrikssygen *70*
Oftere og oftere *71*
At gruble over livets gåder *72*
Ude af trit med kollektivet *73*

Psykiatrisk afdeling *76*
At blive udskrevet *77*
En skrue løs på fabrikken *79*
Tossede Alfred *80*
Psykisk mishandling *81*
Jesus kom en aften *83*
Ferierytme *86*
Græsset ved fabriksmuren *87*
I de sidste år *88*
Vi lærer at hade *88*
Fabrikspomo i elevatoren *90*
Storafdelingen Haps Haps *92*
Brev fra fagforenings-
bestyrelsen 3 *95*
Brev fra en tillidsmand *95*
I protokollen *96*
Mere protokol *97*
Atter forvist til kælderen *98*
En dag kom døden på
besøg *100*
Den sidste dag på
fabrikken *103*

At blive til noget

De fleste af fabrikkens mennesker har engang sagt:

– Jeg vil blive til noget!

Som regel sker det i læretiden. Men de fleste af os nåede aldrig op over lavtlønsgruppen og det underordnede job som arbejder. Og den dag kom, hvor vi blev nødt til at indrømme:

– Jeg blev jo ingenting!

Efter den erkendelse var det nødvendigt at afpasse sit liv efter dette INGENTING!

Arbejdsmiljø år totusind

I næsten halvtreds år stod jeg dernede i stanken og helvedeslarmen og nedskrev mine tanker i dagbogen samt noterede det kammerater havde sukket gennem lange svære arbejdsdage.

Den venlige redaktør for fagforeningsbladet trykte nu og da et par sider, men de faglige funktionærer misforstod totalt mine miljøartikler. Da jeg første gang blev indkaldt til forhør havde de den truende tone på:

– 140725 Johansson vil måske føre sine egne forhandlinger her? Ved du slet ikke at miljøspørgsmål behandles af en komité af tillidsmænd og funktionærer, der omhyggeligt har sat sig ind i miljøproblemerne? Vi tager helt og fuldt afstand fra dine latterlige skriverier!

Trods de skarpe ord og bureaukratiet mistede jeg ikke troen på en lysende fremtid for fabriksmenneskene.

Et eller andet sted henimod år 2000, hvor produktionen er blevet berøvet sine gifttænder, hvor larmen er forsvundet ind i absorberende materialer, og iskold træk er forvandlet

til milde kølende luftninger – da slår timen for fabriksmennesket så det kan leve i den visdom, som det har indsamlet gennem de mange års fangenskab hos A/S Babylon & Co.

I den ny arbejdsdag bliver det naturligt at være medmenneske og medarbejder. Alle samtaler frigives som produktionsfremmende, og nykonstruerede samlebånd giver tid til både råb, latter og arbejdsglæde. Ja, jeg kan se for mig, hvordan smilende værkførere serverer dampende varm eftermiddagskaffe på samlebåndet – men i dag er det tåbesnak, ord fra en ekstremist der snedigt prøver at sabotere vor produktionsform og vor høje levestandard.

Men ve den arbejder, der år totusind har forsømt sit indre beredskab og til den tid står som fattig i ånden. For ham bliver den ny arbejdsdag meningsløs, og han kommer til at længes tilbage til akkorderne og ræset, der effektivt fik alle tanker om en mere menneskelig arbejdsplads til at forstumme.

Du, der i dag vil ruste dig til år 2000, luk øjne og hjerte op for dem, der står dernede i stanken, helvedeslarmen og for dem der hensynsløst bliver smidt ud af akkordaftalerne.

Tal til dem, som om det allerede i morgen var år 2000 ...

I begyndelsen

I begyndelsen var fabrikken en gammel kasse i udkanten af byen. Rundt om boede der bønder som gode naboer, og deres kreaturer kom tit hen til fabriksvinduerne og gloede med store øjne på klaskende remskiver og lynende maskinhjul.

Og græsset stod så tæt på huset at slåmaskinerne huggede sten ud af fabriksmuren. Hver arbejdspause var ren hvile i duftende kløver og engrottehaler. Her i skygge af høstakke og bag høstativer tog mange deres middagslur, mens andre bare sad op ad væggen og stirrede lige op i sommerhimlen og lyttede til de stemmer, der spillede teater inde i knolden. Ved muren oplevede fabriksmennesket varmebølger

og skybrud som meningsfyldte indslag i arbejdsdagen. Nærheden til jorden var endnu et livsbehov, og i mange små bede såede fabriksmennesket reseda og bølger af stærktduftende morgenfruer. En solsikke hang tungt mod den varme mur, og nedenfor skød spildsæd op, og man talte med respekt og sagkundskab om de fire kornsorter.

Når efteråret nærmede sig, og tærskeværkerne forstummede, kom husmænd og landarbejdere vandrende over stubmarkerne for at søge om midlertidigt arbejde på fabrikken, og søgte frem til glæden ved – kvalitetsproduktet. Ansvaret for både planter og dyr blev der tit talt højt om mellem maskinrækkerne.

Nu er bøndernes smågårde samlet i en topmoderne mælkefabrik med samlebånd og supermoderne stereoanlæg. En kvindelig inseminør har ansvaret for befrugtningen, og statsautoriserede skidtingeniører beriger gødningen med kemikalier, der garanterer død over alle skadedyr og larver. Ja, her ydes endog beskyttelse mod rust, meldrøje, lejesæd og frostskader ...

Hele mit liv

Hele mit liv har jeg stået i trækfyldte fabriksskure, og om vinteren tætnet knuste vinduer med sækkelærred. I det fabriksmiljø var det helt naturligt at blive lidt „sær", lidt landstrygeragtig både i påklædning, tanker og tale.

Her kunne vi hver især udvikle os i frihed til en prægtig samling individualister ... Filip den glade, Socialist-Ivan, Afholds-Adolf, Felix spillemand og gøgler, og så naturligvis „Jesus"! Tilsammen gav de fabrikken en atmosfære af arbejderkultur, hvor interessen for den faglige kunnen var selve grundlaget.

Arbejdsdagens møje og alvor forhindrede ikke alle mulige spilopper. Med kosteskaftet rokkedes fabriksuret til små og store spring ind i fremtiden, og når vi med stort besvær havde

klaret en stor ordre, roste vi os selv og bevilgede os en ekstra pause:

– Nej, nu har vi faneme slidt hårdt, så nu har vi fortjent fem minutter!

Maskinerne blev slået fra. Vores gamle selskabssyge værkfører blev urolig, men sagde ikke noget, når vi lod ham være alene. Vi masede sammen i et bræddeskur, og der i halvmørket næredes trivslen ved nogle stilfærdige ord eller vindens hvislende leg med tørre stykker bark der var faldet af træerne. Vi hørte alvorligt på fuglene der trippede hen over tagbræddernes tjærepap.

Sommetider slog sommerens regnbyger gennem bræddeskurets utætte vægge, så sad vi stille og tog imod den mættede duft af jord og muld, og vi kunne stadig høre insekternes summen. Kontakten med jordånderne fornyedes, for vi var stadig deres sønner.

I dag er sådanne hyggeøjeblikke blevet forbudt. De er i henhold til ordren at betragte som overenskomststridige og produktionshæmmende ...

Kælderen som grobund

Kælderen er selve urcellen i virksomheden. Til hundredeårsjubilæet havde en bestilt maler kunstnerisk gengivet det kælderlokale, hvor grundlæggeren Wictor J:son Pettersson begyndte med sine to tomme hænder. Indbudte aktionærer, funktionærer og arbejdere stod i respektfuld tavshed, da direktøren afslørede kunstværket i guldrammen. Der i billedets sparsomme kælderlys kunne man se Wictor selv lægge grunden til det nuværende milliardforetagende.

I den kælder har jeg arbejdet i mange, mange år og slidt flade huller i gulvets cement. De mange oversvømmelser fra kloakrørene har givet næring til den grønne mug, der breder sig til alle kroge som glimtende udløbere af et mægtigt Sar-

gassohav. I det meste af mit værktøj er der skåret et A.W. – August Wilhelmsson. Han er død nu, men var den ældste her i kælderen i min læretid. Wilhelmsson havde været statare, men havde givet efter for konens plagerier om at flytte ind til byen og blive fabriksarbejder. Vi husker stadig hvordan han forvandlede den klamme kælder ved at fortælle om sit tidligere friske arbejde i mark og vang.

– Hør, hvor det gror, var hans yndlingsudtryk på råkolde regnvejrsdage.

I lang tid kunne han stå og lytte til regnen gennem kældergluggen og smile til noget, der var usynligt for os. Hans vejrbidte stataransigt lyste af stolthed, når han fortalte om rekordhøst på en eller anden umulig nyryddet mark. En faglig stolthed som vi unge kun anede.

For os lærlinge var han altid Farbror Wilhelmsson. I dag er jeg den ældste i kælderen, men ingen skal tro at de hårfagre ynglinge hører efter mine filosofiske udredninger, der naturligvis mest handler om de tusind plager som er en følge af stillestående arbejde.

– Ha ha, hør den gamle skid, hvor han jamrer!

De siger aldrig Farbror Johansson, bare gamle skid! De unge aner måske at min livsfilosofi bygger på slagord og paroler vi har fået tudet ørerne fulde af under førstemajdemonstrationerne. Wilhelmsson derimod, der var altid smilerynker om hans øjne, for ham var livet så enkelt – at glæde sig over og tage vare på alt der groede og voksede. Han blev ikke sur eller fornærmet på dem der kaldte ham „bonderøv". Han grinede bare og indrømmede gerne at han aldrig skulle have smidt møggreben, for med den spredte man den velsignede naturlige gødning ...

Han blev kun gal når nogen mishandlede et dyr eller af uvidenhed sårede et træ eller en blomst. Han blev helt fortvivlet når vejvæsenets folk fældede træer for at skaffe plads til trafikken eller en ny parkeringsplads. Da knyttede han truende næverne mod dem.

Han gav ikke op før vi havde fået kolonihaver og sat både

King Edward kartofler og hestebønner. Selv har jeg nu opdyrket tre kolonihaver, men til alle tre har vejvæsenet sendt deres ingeniører og gravemaskiner, der har smidt både mig, huset og al muldjord ud. Et år lejede jeg en stump jord til kartofler – men, havde udlejningsmanden sagt, kun for et år, hr. Johansson, næste år skal vi grave ud til den nye motorvej ...

Det blev ikke til nogen kartoffelhøst det år. En dejlig søndag morgen, da jeg kom derhen med min termoflaske og madpakken, var planterne hevet op og lagt i en dynge sammen med et halvt hundrede tomme øldåser. Nogle livsglade unge havde hugget mine sidste kartofler.

Der sad jeg på kartoffeltoppene, solen varmede dejligt, og morgenens friskhed blandedes med den skarpe lugt af jord og toppe.

Det var som en hilsen fra vor døde kammerat, Farbror Wilhelmsson ...

Fra fabrikkens kælderdyb

Velbefindende kan nå os ad de særeste veje. En tid arbejdede jeg i et fugtigt kælderdyb, hvor ordet trivsel aldrig havde lydt. Lad mig som Fjodor Dostojevskij fremvise nogle optegnelser fra et kælderdyb:

Gennem en lille vinduesglug kom der et svagt genskær af solmættede sommerdage og gav de vanddråber, der konstant var på vandring ned ad de utætte kældervægge, en anelse af et perleskær. Der hvor dråberne mødtes, dannedes der antikke labyrinter eller moderne rundkørsler.

Her stod jeg med nogle simple stykker værktøj, der aldrig nævnedes som vigtige tandhjul i produktionsapparatet. Fra fabrikkens højereliggende etager kom der tit mennesker for at ynke mig:

– Åh din stakkel, at du skal gå her i kælderen og have det ondt! Vi, der er vant til dagslyset i stuen, ville aldrig kunne holde den fangekælder her ud!

De på stueetagen møder sommetider dem fra første sal, der siger:

– Hvordan kan I holde ud at arbejde i det halvmørke!

Det er trappetrinstrivslen – der er en almindelig målestok for trivsel. Øverst på trivselsskalaen lå fjerde sal hvor den administrerende direktør havde sine solgennemlyste moduler, og hvor trivslen ansås for at være størst. Men den forrige direktør rejste til Paris en dejlig sommerdag og tog sig selv af dage med et pistolskud gennem hjertet ...

Det underlige var at jeg befandt mig udmærket i mit mørke kælderdyb.

– Hvordan kan han stå og sige at han har det godt, sagde mange mistænksomt.

– Ja, han må ikke være rigtig klog – at have det godt i en kælder, næ, sådan en fyr kan ikke have mange glæder i livet.

Ved trappen ned til kælderlokalerne afsluttede fabrikkens fremviser altid rundturene med udenlandske gæster:

– No sir, downstairs nothing of interest to see ... Nein, in dem Keller kein ...

Guiden kunne naturligvis ikke ane eller fortælle noget om de scenerier og møder der foregik på kældervæggenes bugtede spor af vand:

– Vand, mumler Thales fra Milet, er urstoffet for alt og jorden er flad!

Anaximandros protesterer, urstoffet for alting er det uendelige og jorden har form som en cylinder.

– Hvad siger De, udbryder Anaximenes, var vi ikke enige om at luften er urstoffet.

Ved en stribe vand står den dunkle filosof fra Efesos, Herakleitos, og smiler gådefuldt.

– Af ilden bliver alting til ...

Pludselig danner der sig på den snavsede kældervæg en vanddråbe, krystalklart smukt, og en stemme råber fra det høje:

– Sandelig, sandelig siger jeg jer, af kærligheden udgår alt!

Da genlyder den hånlige latter under kælderhvælvingerne:

– Hør på ham, nu er han blevet religiøs, den stakkel!

I de øjeblikke var vinduesgluggen altid som et venligt øje, sommetider himmelblåt, sommetider mørkt af efterårsagtig melankoli. Gennem gluggen var jeg i daglig kontakt med græsset der voksede tæt ind mod den støvede rude. Der voksede rapgræs, der bøjede engsvingelen sin tunge vippe. Længere borte, ved et bræddeskur, blomstrede både okseøje og klokkeblomst.

Og her lyste en mælkebøttefamilie med ekstatisk vækstglæde. Tredive stængler rakte både blomster og knopper op i den rigtige solvinkel. Hver morgen talte jeg blomsterne og stod en tid i stum beundring for den usynlige kraft, der spredte glæde over min arbejdsdag. Snart ville blomsterne blegne, visne og blive forvandlet til luftbårne livsfrø, der kunne gro i nærheden, men også færdes gennem universet til en fremmed planet, og slå rod foran et snavset kældervindue ...

En dag hørte jeg en kommandostemme uden for kældergluggen: – Se, der er der mere ukrudt, hæld spildolie ud over det fandens skidt!

Tunge støvler kom trampende, og hårde hænder tømte olie ud over alle mælkebøttefamiliens tredive blomsterstilke.

Dødskampen varede i flere dage, men til sidst sank blomst efter blomst ned mod jorden og døde kvælningsdøden. Min arbejdsdag blev så grå og fattig uden mælkebøtternes vækstglæde.

Da jeg fortalte mine kammerater om den døde mælkebøttefamilie, lo de fleste, og de tænkte nok:

– Sikke en kontrær satan, vi kalder ham – Tossede Johan!

Et regulært gammeldags samleje

Efter maden i den larmende spisesal går jeg ned til den østlige kælder for at læse nogle sider i en filosofisk bog.

Bag en stabel pakkasser opdagede jeg pludselig et elskende par. De var midt i en lystfyldt orgasme. Dæmpede skrig og knurren fik det til at lyde som en scene direkte fra Brehms „Dyrenes liv".

Da orgasmen havde nået sin kulmination, vred manden sig om på siden. Kvinden lå stille en tid med skrævende ben. Manden havde taget hendes venstre bryst frem, et vidunderligt bryst med en strittende brun dievorte.

En tynd solstråle fra kældergluggen sivede ind i den stride sorte hårdusk. Der var hendes køn opsvulmet, det var sprunget ud som en fugtblank lyserød rose. Dråber af væske, mælkehvide som perler, tindrede i hårene.

Forsigtigt trak jeg mig bort for ikke at forstyrre eller afbryde den smukke scene.

Da det elskende par lidt efter gik forbi mig, smilede de indadvendt og saligt, og deres gang var ikke helt sikker ...

I dag er det meget sjældent at se et regulært gammeldags samleje i fabrikkens kældre. Psykologerne har dog konstateret, at onanien er taget til de seneste år i produktionens toiletlokaler ...

Farvel, du gamle fabrik

Den gamle fabrik er udtjent og ligger nu så stille og underligt sammensunken. Når jeg lader fingeren glide hen mellem murstenene, render der en strøm af fint støv ud over min hånd.

Timeglasset er rundet ud for vores fabrik! Det er på tide

at sige farvel. Vemodigt går jeg langsomt gennem øde maskinrum hvor væggene har indsuget produktionens sod og olie, der er blevet blandet og har dannet et sært surrealistisk kunstværk. Især på nordvæggen foran min gamle maskine er der med årene blevet formet et vægmaleri, hvor min fantasi har fremleget billeder der gav en smule morsom mening og hjælp på dage med angst og smerte. Helvedes porte gled nu og da op på vid gab og tvang mig i sygesengen på en psykiatrisk klinik.

Jeg går gennem øde lokaler, hvor lyderindringer bruser som orgler med lyde både fra glade og sørgelige arbejdsår. Netop her, i dette maskinrum, forvandledes jeg fra lærling til arbejder på fuld løn. Jeg bliver stående længe helt stille over for den tanke: nu hvor fabrikken skal rives ned, føler jeg for første gang en dyb mening med min tidligere fabrikstilværelse. Inden for disse fabriksmure er jeg blevet forvandlet til det menneske jeg er i dag ...

Tiden er inde til at tage afsked med min kære gamle fabrik! I morgen kommer gravkoen og jævner den med jorden. Nu er det kun grunden der har nogen værdi. Med en følelse af at være blevet svigtet vender jeg ryggen til den gamle kasse og går ind i den ny fabrik. Der møder jeg den fhv. fagforeningsformand, der er avanceret til funktionær.

– Davs, gamle dreng, råber jeg og dunker ham kammeratligt i ryggen.

Han vender sig om og stirrer koldt på mig.

– Din arbejdsplads er der til venstre, siger han kort og går hurtigt videre, med unaturligt rank ryg.

Han og jeg som gennem så mange år har kæmpet sammen på fagforeningsmøderne og deklameret:

– Kammerater! Hold den røde fane højt i sky ...

I morgen er der indvielsesfrokost. Overordnede og gæster fra amtsrådet bliver budt på Laks à la Russe med Liebfraumilch. Vi underordnede stiller op i kø og bliver budt på kaffe, hvedebrød og brunkager ... der siges at gøre mennesker rare ...

Guderne sidder med ørebeskyttere

I flere år stod vi i den gamle forfaldne fabrik og fantaserede om en kommende forandring af vor traditionsbundne fabrikstilværelse. Dagdrømmene på arbejdet begyndte den dag, da ledelsen bød os indenfor for at vise os de prisbelønnede tegninger af Den ny Fabrik. Arkitekten, der havde fået 1. præmie, havde tegnet et Produktionspalads med både marmor, granit og søjlegange af diamantglas. Over hver tegning havde han skrevet AKROPOLIS! Hvilken utrolig dristig tanke og handling af en m.a.a. arkitekt med kun tre ottendedele skæg på hagen.

Her indbød han Antikkens guder til vores fabrik. Jeg så allerede flammeskriften over fabriksporten med de manende ord fra Delphi: Kend Dig Selv! En opfordring til fabriksmenneskene om at begynde at meditere og filosofere i det daglige arbejde og skabe et indre miljø efter antikke idealer!

På produktionens Olymp skulle Guderne sidde med ørebeskyttere og skue ned på menneskenes henrykkelse over hvert eneste arbejdsmoment. På den måde håbede arkitekten at give arbejdet ved samlebåndene et kosmisk aspekt – det blev en symbolsk handling at påmontere en billygte ...

Men produktionens Olympos blev aldrig Gudernes bolig, de sagdes at vige tilbage for maskinlarmen og mennesker der gav fanden i Guderne! Fabrikken blev et moderne Babylon, en industriel skøge uden højere moral og vid og sans.

Amtmanden, Slotsforvalteren og to generalkonsuler indfandt sig til indvielsens kulinariske måltid.

Derefter overtog Fanden selv hele magten!

I indvielsesåret vajede der palmer i den store indgang, og i hver en krog knejsede eksotiske blomster, og slyngplanter gav bevægelse i blomsterarrangementerne. Men i dag, to år efter indvielsen, er det grønne visnet og knaser tørt. Planterne

er døde af misrøgt, for virksomheden glemte at ansætte en blomsterpasser. At plante blomster er som at sætte børn i verden, de kræver bestandig pleje og pasning. Mange siger at man desuden skal snakke med planterne, hvilket giver både smukkere blomster og blade.

Her er kun maskinpassere, der går rundt med smørekander. Produktionen blomstrer i alle afdelinger, men det knaser tørt i åndens skov.

En plads i solen

Gitterlåger af forgyldt metal og portner med sølvsnore. Et skilt i porten oplyser, at her søges faglærte arbejdere, men ikke over 40 år. Nu skal jeg omsider flygte fra lavtlønsgruppen og smage på de delikatesser, der er stillet frem på den moderne produktions langbord. Nu skal jeg omsider have en plads i solen og blive moderne maskinpasser i højtlønsklassen. Men først vil jeg dog en tid nyde paladsets duftende rosenbede. I den vellugt sidder jeg og filosoferer over en forvandlet produktionsform og de for mig næsten overnaturlige magter, der råder derinde bag vægge af beton og glaserede klinker.

Med anbefalingerne fra mine år i gamle faldefærdige fabrikker går jeg højtideligt hen til portneren og melder mig som arbejdssøgende.

– Arbejdssøgende! Værsgod, kom indenfor!

Lågen ryger op på vid gab, og han signalerer indad, og ud kommer en velskabt receptionsdame, ja, så fantastisk smuk, at jeg taber vejret.

– Værsgod, denne vej, hr. Johansson.

Vi vandrer småsnakkende ad endeløse korridorer og forbi døre af ædelt træ og matslebet glas med gyldne navne indgraveret. Jeg når at tælle 23 forskellige funktionærtitler, fra overingeniør ned til konstitueret underass.

En elevator med læderbetrukne bænke tager os på himmelfart op til ottende etage, til virksomhedens hjerne og styrende organer. (Receptionsdamen lugter som en rose når jeg kommer i nærheden af hendes hår). Bløde tæpper skaber trivsel for hvert skridt, på væggene er der kostbare og ufattelige kunstværker, og i vinduesnicherne lyner krystal og keramik med herlige robuste former. Her har virksomheden skabt et kulturcentrum, men hvor tit kommer en arbejder herop. Værtinden standser foran en dør, PERSONALECHEF læser jeg på skiltet af syrebejdset og hamret kobber.

Værtinden smiler og dufter, da hun trykker på signalknappen. Der svares omgående med et grønt KOM IND. Nu lister jeg på tæer, for her i kulturens gemakker tramper man ikke ind som en klumpedumpe. Men de bløde tæpper tager alle forstyrrende lyde, og lydløst når jeg ind til chefen. For ham er hver eneste ung ansøger en vigtig begivenhed. Med en venlig gestus beder han mig tage plads i en lænestol der ikke har brug for varedeklaration.

Åh! jeg glider langt bagud i stolen, hvis kølige læder giver en behagelig afsvaling, og et herligt velbefindende breder sig i min krop. En uforglemmelig tid sidder jeg i virksomhedens luksusstol og vugger sagte op og ned.

– Johansson søger ansættelse hos os.

Opmærksomt læser han mine anbefalinger fra små elendige virksomheder, hvoraf de fleste er gået fallit, igennem.

– Hr. Johansson er fyldt 40 år!

Jeg ser hvordan en lille misfornøjet rynke danner sig på hans venlige ansigt. Er jeg måske for gammel? Åndeløst gynger jeg op og ned, 40 år lyder som en gammel hest der er slidt op. Her går det ikke an at lave grin med alderen. Jeg prøver at smile og vise ham mine friske tænder. Da han når frem til sundhedsattesten lyser han op i et stort smil og rækker mig papirerne.

– Jamen så må jeg gratulere hr. Johansson, velkommen til vores virksomhed! Hm, trivedes hr. Johansson ikke på den sidste arbejdsplads?

Spørgsmålet kom helt overrumplende.

– Næh, den var alt for umoderne og streng at arbejde på, og så gik de fallit.

Jeg bliver rød som en pæon af skam og generthed. Ubehageligt tilpas ser jeg mig om i denne luksus og indsnuser den behagelige cigaretlugt.

– Lønnen var også meget ringe, og nu ønsker jeg godt arbejde i et moderne produktionspalads.

Her vover jeg at smile over hele hovedet og at fremvise mine hele, usædvanligt fine tænder.

– Udmærket, her skal hr. Johanssons ønske nok blive opfyldt i enhver henseende, siger personalechefen smilende.

Jeg må indrømme at denne luksus frister, og jeg finder de mange år i de gamle kasser som spildte, trods det magelige arbejdstempo og de mange kaffepauser. Annoncer havde dagligt fristet: – Lad vore ingeniører teste Dem, og De fordobler Deres indtægt uden at overanstrenge Dem! Kom til trivselsfabrikken og arbejd i sol og musik! Lad vore bedriftslæger tage sig af Deres helbred, gratis!

Til sidst følte jeg mig som en sinke, en af den slags der hele livet går og slæber med underbetalt arbejde. Nu ville jeg omsider blive et moderne Fabriksmenneske!

– Jamen så siger vi at hr. Johansson begynder den dag i morgen. Fint!

Et hjerteligt håndslag runger over den blankpolerede bordplade, der spejler vore hænders første, ja måske sidste møde.

– Vores fabriksværtinde vil følge Dem rundt og vise Dem alt af interesse.

Jeg bukker og værtinden nejer, da vi baglæns går ud ad døren for ikke uhøfligt at vende ryggen til sådan en venlig chef.

Værtinden fremviser lokaliteterne, og jeg glor helt målløs, jeg som er vant til fugtdryppende vægge og stampede lergulve. Vi kommer forbi badeafdelinger og rekreationsrum. Vi kigger ind i børnehaver, hvor børnene tilpasser sig den moderne produktion, mens mor arbejder og slapper af i sol og

på sidderigtige arbejdsstole. Der er hele seks spisesale, i flere er der masseafspisning med subventioneret frokost. I andre små intime kantiner serverer værtinder udsøgte små forretningsfrokoster ...

Nu går vi atter gennem kultur, og jeg rører forsigtigt ved et tekstilt kæmpearrangement, der dækker en hel langvæg.

– Se her, råber værtinden ivrigt og trykker på en knap.

Det enorme forhængs landskabsmønster får liv og bølger som i stormvejr og glider fra hinanden. Se! et vældigt panoramavindue blottes, og jeg har fri udsigt over hele hundrede meter lange fabriksafdelinger. Ikke en lyd når op til os i kulturens centrum, selv om der står hundrede kæmpemaskiner i hver række.

Dernede produceres den billige vare, pakkes i luksusæsker for bedre at kunne friste storforbrugets store kæft.

Ligesom i en drøm ser jeg mig selv sidde dernede, højtlønnet, solbelyst og kærtegnet af valsemelodier ...

Begyndelsen var latterligt ligetil

Begyndelsen var latterligt ligetil! Seks skruer i en stump plade og fortjenesten dobbelt så høj som i den gammeldags faldefærdige fabrik. Men jeg og en begynder ved navn Pettersson blamerede os alvorligt i de første morgentimer. Ved en kortvarig afbrydelse af båndet smuttede vi ud på lastrampen, sådan som vi var vant til. Morgenen var fuld af sol og kølig på grund af en let brise.

– Åh, hvor er det dejligt, sukkede Pettersson og strakte sig på en tom kasse. Nu skal vi lige have fem minutter.

Han priser sig lykkelig, nemt arbejde og sindssygt godt betalt. Nu kan der nok blive råd til en større lejlighed, ja måske en ny bil og nye møbler og nye ...

– Ja, jeg savner ikke de gamle smadderkasser, de lavtlønnede dér har sig selv at takke for at de ikke smutter op og

siger op på stedet. Sådan nogle bliver jo behandlet som landsbytosser.

– Joh, vist er man noget af en sinke som lavtlønnet, men nu har vi valgt den rigtige fabrik ...

– Hva fan bilder I jer ind! Hvem har givet jer lov til at gå fra båndet?

Vi farer op som forskrækkede skoledrenge og får en helvedes masse skældud af en hidsig lille formand, der hopper højt op i luften for at kunne nå op og se os i fjæset.

– Hvis I er ude på ballade, så sig bare til, vi har medicin mod den slags skavanker!

Han skælder ud hele tiden, mens han genner os tilbage til båndet. Der bliver vi skældt ud af arbejderne.

– I kan ikke bare rende jeres vej. Nu mister vi penge fordi sådan nogle bonderøve ikke har skam i livet!

En ældre arbejder forklarer næsten venligt, at her skal man bede om lov til at gå på toilettet, men først skal der tilkaldes en afløser.

– Vi har da prøvet at få en kaffepause, men ved mødet blev de fleste så forskrækket over de forfærdende følger at de tav ... kaos ved stempeluret ... længere arbejdstid ... øget opsigt ... stempling ved alle pauser ... produktionsnedgang og fanden ved hvad mer.

Pettersson stirrer, og jeg ser skrækken i hans øjne, og selv har jeg fået en smertefuld hjertebanken efter al den skældud.

Vi har måske solgt os til fanden selv ...

Efter tre ugers forløb blev vi omplaceret til endelig test og korrigering. Vi lærte at sidde pænt, mens overordnede af alle grader og humør futtede rundt med matematiske dingenoter og testprotokoller.

– Nå, Johansson, hvordan sidder De så nu? Mægtig godt, ikke? Sådan ja, sådan, sid nu stille og gør nøjagtig som vi siger, det giver det bedste produktionsresultat. Sådan ja, sådan ja, vi skal måske skrue stolen lidt op?

Alle bevægelser og kropsstillinger blev kontrolleret for at

forhindre slaphed i nogen produktiv muskel. Det føles uvant at sidde pænt og holde kæft både mod højre og venstre.

Nu har jeg siddet pænt i ti år og aldrig været trængende i arbejdstiden. Men samtidig bliver en indre fattigdom stadig mere mærkbar. Gamle fine kulturinteresser er døde, og fantasien der før vældede over og skabte konstant nye verdener er tørret ud. En besynderlig isolation har gjort mig ensom og grublende. Jeg orker ikke mere gennemføre et tankearbejde, hvis belønning før var en overrumplende følelse af lykke, ofte sekundhurtig, men den kunne alligevel forandre hele arbejdsdagen. Nu kribler det i knolden, som om tusind fingre kløede mine bekymringer.

En dag klagede jeg over mine plager til den vagthavende ingeniør. Spøgefuldt dunkede han mig i hovedet med en meterlang regnestok og sagde:

– Johansson har åbenbart overskudsenergi, den skal vi have lokket ud af Dem, så den bliver produktiv. Vi tager et kontrolstudium i morgen. Den kløe skal vi snart få helbredt ...

Studiebesøg

Gæsterne ser undertiden røde lamper signalere med tre korte blink. De spørger, men ingeniøren finder det upassende at besvare spørgsmålet, for lamperne signalerer – naturlig trang ved tredje bånd. Raske afløsere skal straks styrte til og afløse den trængende.

Det sker sommetider at en gæst taler til os. En dame masede hen ved siden af mig og lagde smilende hånden på min arm. Jeg skævede ned og så de røde negle blomstre på mit olieplettede ærme, og en eksotisk parfume svøbte mig ind i en fornemmelse af fest – et maskinparty hvor alle sniffer olieblandinger.

– De må da være lykkelig for at De er så heldig at arbejde i et så henrivende produktionspalads!

Hun lægger koket hovedet på skrå og venter smilende på mit svar. Men jeg kan ikke lyve hende ret op i ansigtet, og hun bliver mærkbart ked af det og stødt da jeg forklarer min paladssituation. At her i produktionens tempel bruges ord som „lykkelig" eller „henrivende" aldrig, her hedder det produktionskapacitet, akkordtempo, kontrolstudier, vilde strejker og kunsten at kunne følge med og forandre sig efter de videnskabeligt beregnede arbejdsrytmer ...!

– Nå, og jeg som troede at De stod her og var lykkelige ved maskinerne.

De røde negle letter fra ærmet og hun kniber kirsebærmunden sammen samt tripper hen til ingeniøren, der artikulerer de smukke maskinord – ved radialleje henfører bæreevnetallet K til ren radial belastning, og ved aksialleje til rent aksialt centralt virkende belastning ... !

Hænder besat af skaberglæde

Her i produktionens palads lever vi vores liv med – hænderne. Ivrige hænder, der øjensynlig ser ud til at være besat af skaberglæde. Se nøjere på mine hænder, se hvor veldresseret de følger Metode Tid Måling, der bestemmer at deres kontakt med arbejdsmaterialet ikke må overstige tre sekstiendedel sekund. I årtier har jeg udført de samme pilleribevægelser, der siges at være – fagligt arbejde! De sidste år har jeg noteret at hænderne stadig sjældnere bruges til at udtrykke en følelsessituation eller et overrumplet indfald.

I timevis kan jeg stå og stirre ind i væggens hvide flisekvadrater, ligeglad med både min egen og andres arbejdssituation. Mange oplever det som en behagelig hvile, andre føler en krybende rædsel, når hjernen stadig oftere blokeres, og vi taler sammen i lallende, halvtudtalte sætninger.

Hvordan skal jeg kunne bevare min taleevne, min fantasi og et følsomt sind? Skal jeg smide det ud som værdiløst affald og hver eneste arbejdsdag stå som en lydig soldat i produktionshæren. Akkurat som en Sven Dufva, stå der hvor man bliver anbragt indtil der kommanderes Rør – afskediget!

Det ville måske være en bedre skole om man i en dybere henseende havde et ansvar for produktionen.

Hvis jeg hører rigtig omhyggeligt efter folkenes halve sætninger, hører jeg tit en længsel efter et gladere fællesskab, et muntert produktionsfællesskab, der ikke altid tidskontrolleres eller udnyttes til større produktion. Gennem de sidste år har jeg ikke hørt en eneste befriende latter her i Paladset. Iøvrigt ville sådan en munterhed omgående vække mistanke hos vore overvågere.

– Hør bare den grinebider! I morgen prøver vi nye tidsstudier så vi kan eliminere den produktionshæmmende latter ...

Strømafbrydelse

Ved strømafbrydelser sidder vi ubeskæftigede ved maskinerne og venter. Ingen af os kan slappe af og – komme til kræfter, nej, vi sidder på spring med krampagtigt spændte muskler for at indhente det forsømte. I elevatorer og kældre står mennesker og lytter ind i mørket og den unaturlige stilhed. Så lister angsten frem og griber os med kolde hænder ved nakken, så hårene rejser sig. En ukendt magt vil plage os, leger med vores hjælpeløshed og lader gang på gang lyset blusse op så det brænder synsnerverne. Jeg hører en jamre af smerte. Vi er helt blinde både af mørket og ildglimtet i øjenhulerne.

Pludselig er lyset igen over os, det bugter sig frem gennem kilometerlange lysstofrør. Så skyder vi ryg og kaster os over båndet, hvor ræset omgående forvandler vore hænder til

maskindetaljer. Stadig oftere ser jeg min arbejdskammerat som en sjælløs detalje, der når det skal være kan udskiftes og smides på møddingen. Så siger man at akkordgruppen tjener på udskiftningen ...

Efter strømafbrydelse ønsker jeg sommetider at hele fabrikken ville ryge i luften og aldrig blive genopbygget. Men det er en tåbes tanker ...

Sangøvelse

I min gamle karakterbog står følgende optegnet: „Sang, ikke deltaget." Jeg var blevet udelukket fra sangundervisningen den dag lærerinden havde stillet os op på række ligesom i gymnastiksalen.

– Nu skal vi se hvor mange brummere vi har i klassen, sagde hun.

Lyttende gik hun derefter ned langs rækken, pludselig jog pegepinden frem som et jagtspyd.

– Der har vi en brummer!

Venligt, men bestemt sendte hun mig hen i krogen. Der sad jeg som den eneste brummer, og om vinteren passede jeg den rødglødende kakkelovn. Når det blev sommer, fik jeg besked på at luge ukrudt i skolegården.

Gennem de åbne vinduer til klassen hørte jeg hvordan kammeraterne indøvede glade vandrersange. Så vandrer vi ud mod det sollyse land fra byernes kvælende støv. Vi drages af søernes glitrende vand og træernes grønne løv!

I det øjeblik forstod jeg for første gang hvad der menes med at stå uden for et fællesskab og – luge ukrudt!

Nu har jeg gennem mange årtier stået ved en larmende maskine og nu og da filosoferet over sangen, der siges at nære ædle følelser. Vi er holdt op med at synge på fagforeningsmøderne, Arbejdets Sønner er måske for stedse forstummet.

Og i kollektivet drager vi aldrig ud mod det sollyse land. Vel er vort arbejde mest bulder og brag, men noget af det kunne vel sættes i musik og blive til en sang, som man kunne nynne eller skråle i løbet af dagens trættende arbejdstimer. Hvilke følelser næres her hos os som aldrig synger, vi som daglig tvinges til at lytte til arbejdets umusikalske hylen og tuden i alle tonearter.

Se på ham der krumbøjet lusker ind på pissoiret. Der må han stjæle sig til nogle minutters pause. Men kontrollen er streng, og han tvinges til hele tiden at holde penis fuldt synlig i hånden. Ædle følelser! Jeg ville blive grinet ud, hvis jeg førte ædle følelser på tale herinde på pissoiret.

Men jeg vil minsandten synge! Her kan ingen høre at jeg synger falsk.

I dybe drag får jeg den olieblandede luft ned i lungerne. Derpå synger jeg af fuld hals lige ud i maskinhallen ... Ved Nyhavn sad en hore med patter store og bad en bøn så helvedes skøn ... Hovsa, jeg er nok ordentlig blevet pornoindoktrineret! Kammeraten ved nabomaskinen drejer hovedet en anelse og kikker på min syngende mund. Men så griner han, som halvdøde har for vane, og pludselig tager han nogle bovlamme dansetrin, i ørerne hænger der store totter af høreværnsbeskyttelse, og en brun snusstribe markerer den ene mundvig ...

Jeg lytter et øjeblik til den brummende lyd, der altid trænger ind gennem ørebeskytterne. Da hører jeg sangen om Grottekværnen – 1. vers. Fra kædetræk og transportbånd larmer bifaldet, hør hvordan stanserne tramper takten – dunk, dunk, og en boremaskine skærer igennem med en vokals hylen. En pladecylinder buldrer med heksetrommens larm!

2. vers. Hjemtur gennem motorlarm og trængsel. Lungerne indsuger hvæsende giftig udstødningsgas – ræs, fart på for helvede! Se dig for, vi skifter bane! Bang, vi flyver – Aniara!

Langt dernede ligger fabrikkerne. I fantasien griber jeg en pind og roder op i dem som i en myretue. Men menne-

skene opfører sig meget besynderligt, ingen forsvarer sig ved at pisse på pinden ... ! Sikke en chance for en snedig og sulten ræv ...

Mandag morgen

På vej mod fabrikken en tidlig sommermorgen. I alleen giver det friske grønne mig en sådan glæde at jeg får hjertebanken.

Men hver mandag morgen, på en vis afstand af virksomhedens flammende neonskilt, sker der noget højst besynderligt med min arbejdsglæde og med de psykiske mekanismer, der skal transportere energien til dagens arbejde frem. De lammes og fungerer ikke.

Med lammelsen følger altid en dump følelse af træthed. I hver eneste kontakt med virksomheden er der en tøven, en hæmmende refleks. Det er noget alment for virksomhedens to tusind ansatte. Jeg har givet fænomenet navnet „den hæmmende mandagsrefleks".

I Bibelen står der nogle linjer om mandagen: Og Gud sagde: Der blive lys! og Gud så at lyset var godt, og Gud satte skel mellem lyset og mørket. Og det blev morgen, og det blev aften den første dag.

Skabelsens mandag, der skulle følges af fem andre skabelsesdage, fyldt med den allerdybeste mening for vort jordiske liv. Siden den tid er hver dag blevet reproduceret i uendeligt antal, og med hver ny dag har mennesket haft mulighed for at forny sig.

Men er der noget i vort arbejderliv, der er mere traditionsbundet, sygt og tragisk end mandag morgens tilsyneladende ubehag og neurotiske arbejdslede. Vi reflekterer ikke længere, men kvier os ved hver ny arbejdsdag. Faderen giver det i arv til sønnen, og leden følger ham fra fabrik til fabrik hele hans liv.

– Åh! Bare den forbandede arbejdsdag var forbi!

Denne udbredte mandagslede eller – kulturneurose, er den følgen af alvorlige gnidninger i arbejdsfællesskabet?

Hver eneste arbejder har sikkert lagt mærke til, hvordan alt stritter imod om morgenen, når man udkommanderes til de forskellige arbejdsopgaver. Vi savner altid information om dagssituationen, derfor opfatter vi tit og ofte arbejdsordrerne ulogiske, dumme og udfordrende for os som tænkende væsner.

– Nu er der noget nyt djævelskab på vej, hvisker kammeraten og blinker megetsigende, og man bander indforstået.

Men der er lejligheder hvor en naturlig arbejdsglæde gør sig gældende. Oj, hvor arbejdet går let fra hånden. Resultatet bliver en pludselig og overrumplende produktionsfremgang.

Men hvor naturlig denne arbejdsglæde end er, spørger vi ironisk hinanden: Har du købt aktier i firmaet?

Efter ferien

Velkommen, arbejdsdag! Højst besynderligt – fabrikken er som forvandlet. De sodstrimede mure er ikke så høje og truende som for fire uger siden. Maskinlarmen svider ganske vist inde i knolden, før man har fået ørebeskytterne på. Men jeg står ved min maskine som i en varm lyscirkel. Forandringen er så påtrængende, at jeg er nødt til at fundere over grundene til den.

Bare for nogle uger siden talte de fleste om arbejdspladsen som et ondt væsen. Gnavent og stædigt gik vi og bryggede på en kollektiv forbandelse. Ak, lad mig slippe væk fra denne forbandede fabrik! Det ville have vakt megen mistænksomhed, hvis nogen var trådt frem fra koret og havde sagt:

– Jeg kan godt lide det arbejde!

I dag, den første mandag efter ferien, er det helt naturligt at blive mødt med ord som: Hej! Nåh ... Jah, det er såmænd dejligt at begynde at arbejde igen og komme ind i den gamle gænge!

Det er feriens inderste mening – et forvandlet menneske! Men hvor meget hæger vi siden om denne forvandling? Bliver den også en kraft i vort daglige arbejdsfællesskab? Nej! Den slides af, og tilbage bliver en stille undren:

– Hvornår er den forbandede dag forbi ...?

Socialisten

Han var i mange år fabrikkens eneste kommunist. År efter år kom han til møderne i fagforeningen og fremførte sine forslag. Bestyrelsens sosser hørte tålmodigt efter for bagefter strengt at belære ham om, hvor dårligt underbygget hans forslag var.

Bestyrelsen afviste dem, mens medlemmerne sad og undrede sig, for forslagene var hvad de inderst inde tænkte og følte. Men hvis nu bestyrelsen fandt dem dårligt underbygget, ja, så var det vel rigtigt.

Han blev folkepensionist og blev ved med at råbe op om sine forslag, nu i pensionistforeningen. Men ligesom før var hans forslag altid dårligt underbyggede. En dag nåede budskabet om hans død os på fabrikken. Nu var det forbi med hans dårligt underbyggede forslag og en livslang kamp for at vælte både sosser og de andre demokratiske partier.

Ypperstepræst for mindehøjtideligheden var gammelsossen, partipamperen Adolf Thrast, der rablede en litani af sig med ord, som der egentlig ikke var sund fornuft i. De skulle bare skjule hans lettelse over at endnu en kommunist var blevet hentet ned til helvede. I det ene minuts stilhed foldede mange deres hænder til bøn: – Kære Gud, Jesus og Helligånd, Amen!

Den røde revolutionære var en gudsfornægter, men han endte nu ikke i de brændende svovlpøle af den grund. Usynligt skrævede han over fabrikkens skorsten, og der højt hævet over det jordiske livs politiske regnbue sad han og smilede ned mod både bønner og den gamle sosses litani ...

Men vi glemte nu aldrig helt hans mange gode forslag, der desværre altid var så dårligt underbygget ...

Alkoholikeren

Fem gange blev han fyret, men genantaget og fik en ny chance af virksomheden. Dag og nat sloges han med sit spritbehov.

Der var folk, der hver gang de fandt en tom flaske rendte til ledelsen og rapporterede om det – en ny flaske fundet i kælderen! Andre blev fulde af selvynk:

– Jah, hvis vi bar os sådan ad, så blev det ud af vagten på stedet! Vi får ikke noget for at vi opfører os ordentligt og passer på ...

Alkoholikeren hørte naturligvis den sang, og en eftermiddag tog han rebet i egen hånd og hængte sig i kælderen.

Mange gøs og tænkte på deres egen bortgang. Men mange opfattede selvmordet som en spænding ved arbejdet og følte sig sært oplivet.

Ganske vist var der en eller anden, der ved det næste årsmøde spurgte om broderskabet stadig fungerede her på fabrikken.

Men kværulanter er der jo nok af ... !

Menneskelig latter

I juli blandes maskinlarmen med menneskers råb og latter. En halv snes halvvoksne skolebørn er blevet antaget som feriearbejdere, men det er svært at dressere de unge til at stå stille og holde kæft. De snakker om „money" og afbetalingskøb af større ting. Feriearbejdets mål er at skaffe nogle lommepenge, resten låner vi af mor! Somme tider skriger og skråler de uden synlig grund, og der skyggebokses og steppes som i et rigtigt show!

Sikkerhedsrepræsentanten har fået ekstra besvær med de unge. De har opdaget at lastvogne og trucks kan køre speedway på læsserampen. Vel hører de efter sikkerhedsmandens formaninger, men øjeblikket efter er det glemt at speedway på læsserampen er en ulykkesrisiko. En kvik og vågen yngling er rapkæftet:

– Hold du dig bare til dine folk på fabrikken, de løber hver dag stor risiko for ulykker for at sætte akkordfortjenesten op med nogle kroner!

Han har ret, knægten, vi sætter tit livet på spil for at få et par tiere mere i lønningsposen. Drengene optræder meget selvsikkert, og de har åbenbart ikke været udsat for mindste form for dressur i skolen. Lærerne ville formentlig ende i en meget vanskelig situation hvis de prøvede at dressere vore skolebørn til bedre disciplin, men her på fabrikken er det ganske naturligt at dressere mennesket. Og dressuren indledes allerede den første dag på jobbet. Den udøves strengt videnskabeligt, og virksomheden har et hav af håndbøger, hvori arbejdspsykologen bare kan vælge en model.

Efter et par uger er de fleste af drengene blevet tavse, der er kun to af dem der bliver ved med at steppe og skyggebokse.

– Dem, de bliver aldrig rigtige fabriksmennesker, jamrer testpsykologen og stirrer misbilligende på de glade knægte, han kasserer dem som uegnede til industriel udformning.

Har den viden de har tilegnet sig i grundskolen da ingen praktisk betydning for deres eventuelle fremtid her på fabrikken? Eftersom der altid er såkaldt underordnede, ukvalificerede møgjob, er deres mange skoleår spildt tid. Se på vor egen situation. Vi står som nogle idioter med latterligt simpelt arbejde, alt hvad der forventes af os er – at vi kan stå stille et givet sted og udføre de forskellige greb i det højest mulige tempo. Og desuden kunne beherske både tarm og blære i den effektive arbejdstid.

Og vi er utilfredse og måske lidt skinsyge på de unges lange skoletid.

– Lad dem komme ud og lære at opføre sig ordentligt, siges det tit med misbilligende blikke mod de høje skoledrenge.

Og vi føler mindreværd over for de unge, for efter nogle ugers indkøring udfører de akkordarbejdet meget hurtigere end vi ældre – og med et glad smil!

Men skolekundskaberne er vel ment som en vej til et rigere personligt liv.

Jo, men den moderne produktionsform nedbryder langsomt mulighederne for at udvikle vor personlighed. Jeg har set denne kvælningsdød på nært hold. En ung pige kom til sin første arbejdsplads efter kommuneskolens mange læseår. Glad og ivrig mødte hun på arbejde og ventede en meningsfyldt tilværelse. Hun blev placeret ved pakkebåndet, ræset dér var enormt, direkte sundhedsfarligt.

Ved dette bånd udviste fabriksmennesket tydelige tegn på forstyrrelser i følelseslivet. Den vigtige fællesskabsfølelse var kvalt, og den partielle følelsesdød ytrede sig som ureflekteret grusomhed menneskene indbyrdes, især blev den rettet mod pigen, der altid smilende udførte sit arbejde.

Hendes endnu barnlige tillid fremkaldte en sær uro og angst hos fabriksmenneskene. Mange anede dunkelt, at der var noget galt ved deres fabriksliv – det var sjælløst. Men ræset forhindrede dem i at tænke nøjere over det.

Pigen græd snart bittert dag efter dag over grusomheden og ræset. Efter nogle måneders forløb blev hun syg og vendte aldrig tilbage til pakkebåndets helvede.

Vi har haft utallige konferencer om mentalhygiejne og miljøbeskyttelse. Vi har komiteer og nævn, og der siges mange kloge ord om fællesskab og trivsel. Overalt på opslagstavler, i skuffer, i springbind finder vi mængder af protokoller fra disse møder, men en forandring når aldrig ned til os i maskinhallerne ...

Jeg så de to industri-uegnede knægte steppe ud gennem den store fabriksport. Under høje råb og latter optog de jagten på noget, der var usynligt for os ældre ...

Skriveøvelse ved fabriksmuren

Jeg sidder ved fabriksmuren, utilpas efter en voldsom svimmelhed. Jeg kaster op og ser dobbelt.

Den elendighed rammer mig altid efter det længste skifts hårde knokleri. Hjernen koagulerer ligesom og skvulper rundt inde i hjerneskallen, og hovedet mærkes så ubehageligt let, koldt og tomt, fuldkommen som en ballon. Sommetider stiger den nogle meter, og jeg ser mig selv stå dernede uden hoved. Hænderne spjætter af krampe, og madningen af maskinen bliver ujævn, og en rød lampe blinker advarende.

Kontrollant nr. 26 er der som et søm og fikserer mistænksomt mine hænder. Han tror måske at jeg drikker på arbejdet. Som regel plejer vi at sige noget lort til hinanden, men nu vil jeg bare være i fred med min utilpashed og holder kæft. Efter sådan en dag noterer jeg i dagbogen:

– Alvorlig skamfølelse over mit møgjob, og arbejdsdagen savner enhver dybere mening.

Med tom hjerne og stift stirrende krebseøjne står jeg dag ud og dag ind ved min maskine og mærker følelsesdøden. I perioder tager jeg mig sammen og deltager i de få debatter, der endnu finder sted på faglige og politiske møder. Men efter nogen tid er det så dejligt at slippe for ethvert ansvar, jeg er ingen skidtvigtig tillidsmand ...

Kontrollanten bliver stående en tid og tvinger mig til at made maskinen jævnt og reglementeret, et-to, et-to ...

I lyset fra maskinens grønne lampe ser jeg ham forsvinde som en grøn gravehveps på jagt efter nye dovne ofre. Den grønne lampe blinker ved tilstrækkelig fodring, så farver den maskindelene klorofylgrønne ... her i det sitrende grønne lys arbejder vi i lunden så grøn.

Sommetider skriver jeg hverdagsvers, hvilket har givet mig øgenavnet „Lokumspoeten". Og de griner hånligt når de stik-

ker næsen ned i den blomsterbuket, der pynter op på min maskine.

Da et digt bliver trykt i fagforeningsbladet, siger de med næven truende hævet:

– De skal sateme ikke sætte sådan noget lort i vores blad. Og du, din helvedes digter, skal ikke blære dig med udenlandske navne på blomster og andet djævelskab. Du skal skrive så man kan forstå hvad det drejer sig om.

Den første „anmeldelse" kom også op på afdeling tos toiletvæg: „Johansson er en digterged, han skrev digte mens han sad her og sked!"

Hvert forår og hvert skrevet vers blev på den måde mindreværdets tid. Men jeg kunne ikke vænne mig af med at sætte blomster på maskinen, og hvert forår forsvandt jeg ud i naturen og rodede op i de visne blade for at notere alt hvad der skete med knopper og småkryb.

I sådanne øjeblikke sad hovedet på sin plads, og i de halvdøve øren lød fjern fuglesang og rislen af forårsbække der begærligt slubrede smeltevandet i sig fra mosset.

På samme måde vil jeg gerne en gang sidde ved maskinen og lytte til menneskers rislende latter ...

Kære kammerat!

Først en forsinket tak for dit bidrag, som kommer på i næste nummer. Dit manus var røget langt ned i manuskriptbunken. Nu har jeg fundet det frem og trykker det, fordi jeg synes det er et godt billede på arbejdet. Flere af den slags er velkomne!

Gennem kassereren afgår et beskedent honorar, der vel altid kan stoppe et eller andet hul.

Undskyld forsinkelsen, og som sagt: flere bidrag af den kvalitet er velkomne.

Bedste hilsner
red. Erik Sanger
Fritt Forum

Brev fra fagforeningsbestyrelsen 1

Afdelingens bestyrelse har ved sidste møde diskuteret dine bladskriverier. Vi har kunnet konstatere at de har vanskeliggjort vore forhandlinger med Virksomheden. Nogle af arbejderne har følt sig krænket og hængt ud i nogle artikler. Vi har derfor vedtaget at henstille til Forbundet at dine artikler ikke må trykkes i vort tidsskrift Fritt Forum.

Adolf Thöntigh — form.

C. Lökberg — sekr.

På biblioteket

En aften på biblioteket stiftede jeg bekendtskab med en filosof ved navn Schopenhauer. Jeg tog ham ned fra hylden og læste nogle sider, og da skete der noget meget besynderligt. Var det i hjernen eller i hjertet? Jeg husker bare at det brændte som ild. Fra det øjeblik gik jeg ind i en ny verden. Mit liv på fabrikken forvandledes, ikke på grund af de tusinder af trivselsdebatter, ikke på grund af samarbejdsnævnet eller af trivselskomiteens opråb, men på grund af nogle ord af en filosof der levede for meget længe siden.

Jeg begyndte at prædike og udlægge teksten om min frelse fra meningsløsheden. Mine kammerater pegede megetsigende på panden og sagde:

– Det kan ikke være nyttigt at læse for mange bøger. Næ du, jeg læser aldrig en bog, det er nok det bedste ...

Hver uge bar jeg en pakke bøger med på arbejde, og naturligvis skulle der stå friske blomster på bogbordet i fabrikkens spisesal. På den måde er det blevet naturligt for mine

børn, at de sommetider kommer med en buket vilde blomster og siger, dem skal du have med på arbejde, far.

I dem bor den tanke allerede, at både bøger og blomster hører med til arbejdspladsen, akkurat som derhjemme i familien. Men denne barnetro kan blive forvandlet til dyb skuffelse, når de selv kommer op i den produktive alder og opdager at enhver aktivitet af den art regnes for – spildtid ...

Kulturmiljø på arbejdspladsen

Flugten fra landet blev også en flugt til byernes biblioteker. Som arbejdsløs gik jeg fra by til by, sov på herberger og sad oppe i bibliotekernes læsesale. Til sidst indeholdt naverranselen mest bøger, der blev et landkort over mine tankers strejftog i litteraturen. Med årene blev vandringen ikke bare en leden efter arbejde, men også en søgen efter svar på livets gåder og de mange filosofiske problemer, som bogsiderne konstant madede hjernen med.

En dag i maj blev også jeg draget ind ad en fabriksport. På fabrikken fabrikeredes – kloakrør, et produkt der sagdes at have en fremtid og garanterede fast beskæftigelse. Min rygsæk, der var tung af bøger, fulgte med ind ad porten.

Der vakte bøgerne omgående stor mistænksomhed. For i overenskomstaftalen § 1 pkt. 3 fastsloges forbudet for arbejdere mod i arbejdstiden at læse aviser eller anden litteratur. Da jeg stablede mine bøger ind i skabet, hørte jeg truende mumlen – vil den satan sidde og læse bøger på arbejde? At der var store lagre af tomme brændevinsflasker i mange skabe var åbenbart noget helt naturligt – tag en dram og opfør dig som et menneske! Derimod blev jeg ikke grinet ud på grund af brillerne på min næse, men se, bøger ...

Schopenhauer, min læremester i filosofi, var den første bog det gik galt med. Jeg fandt den revet i stykker på lokummet, hvor den blev brugt som wc-papir. Da bestemte jeg mig til

at skaffe mine bøger tryghed. Jeg blev nødt til at gå de frygtede trin op til en kontordør med matslebet glas og CHEF i guldbogstaver. Derinde ville jeg bede om beskyttelse for den litteratur, som jeg under ingen omstændigheder kunne undvære.

Med hamrende hjerte trådte jeg ind til det frygtede menneske.

– Nå, hvad fan vil Johansson?

Chefen var vant til at tale lige ud, men han kunne også tåle svar uden omsvøb. I det bistre ansigt ser jeg to kulsorte, buskede øjenbryn, der minder om oldtidsguden Odins to sorte ravne Hugin og Munin!

– Nå, hvad i helvede vil Johansson?

– Hm, kan man muligvis få to boghylder i spisesalen?

Så var det sagt, Hugin og Munin farer forfærdet op.

– Vil De samle bøger her? Jamen vi bygger ikke fabrikker for at I skal sidde og læse historier!

– Næ, men vi har jo pauser hvor man kan læse en god bog. Hvis man må spille kort skulle det da også være tilladt at blade i en bog.

– Hm. Hugin og Munin daler forsigtigt ned over de skarpe øjne. Hm, jeg holder selv meget af bøger, og det skader måske ikke med et par bøger i spisesalen.

Den mægtige mand rejser sig og tager en tommestok op af baglommen.

– Gå med, så måler vi op til et par hylder.

Kontordamerne ser forskrækket på den underlige procession – CHEFEN og Johansson. Rygtet breder sig med lynets hast ud over fabrikken. Nu er ham Johansson blevet fyret! Men i spisesalen stod CHEFEN og målte op til to forsvarlige boghylder.

– Jeg giver selv snedkeren besked, så er hylderne der om et par dage, siger han næsten venligt.

Jeg bukker og takker og forsvinder hurtigt ned til kælderen og mit møgjob med kloakrørene.

Boghylderne blev sømmet op på væggen i spisesalen, og

jeg fyldte dem straks med bøger. Alt nyt vækker uro, og skældsordene blev mange. Men både hylder og bøger stod under CHEFENS beskyttelse! Nogle dage efter kom en der var glad for digte og lånte Dan Anderssons samlede værker. Folk med eget hus blev interesseret i Svensk Flora i Farver.

Vi eksaminerede græs og planter, men da kom den første klage.

– De slæber ukrudt ind og smider det på spisebordene!

Men alt stod under CHEFENS beskyttelse, og jeg udnævnte mig selv til fabrikkens overbibliotekar!

Bøger på fabrikken, og kunst med, betragtes tit som upassende, produktionshæmmende ting. De betragtes også som noget djævelskab og ikke som et værktøj ved hjælp af hvilket der kan indarbejdes en dybere mening i et trist fabriksmiljø. Ved hjælp af bogen ville det være muligt at åbne kontaktmuligheder mellem mennesker i over- og underordnet stilling. I mange virksomheder er der nedlagt totalforbud mod bøger og bogombud. Men er man så heldig at arbejde på en fabrik hvor ledelsen ser med forståelse på disse folks arbejde, ja, så kan der ske noget så usædvanligt som Bogens Dag på Fabrikken!

På fabrikken stiller jeg bøgerne frem på bogbordet, og over dem på en opslagstavle sætter jeg avisanmeldelserne. En daglig beskæftigelse, der giver kontakt med folks litterære interesser og filosofiske overvejelser.

Hvad vil en fabriks selvbestaltede bibliotekar så med disse bogudstillinger? Øge produktionen, avancere til funktionær? Nej! her drejer det sig om noget meget vigtigt – at berige arbejdsdagen med levende fantasi og et nyt fællesskab. Hver bog, læst med alvor og eftertanke, giver altid et indre lys, der lyser og varmer, og måske det allermærkeligste – de lyspunkter er afgørende for min handlemåde og hele min livsstil. En bog bliver et kontaktmiddel også i arbejdsdagen.

Se her i maskinhallen! Mennesker kryber sammen bag hylende maskiner. Hjernerne har det nemt, seriekobler bare

rutinebevægelserne, til mennesket arbejder automatisk. Den åndelige aktivitet står hele dagen på spareblus, ingen lynende udbrud, ingen hænder knuges under voldsomme følelsesoplevelser. Men jeg ved at bag dette brølende automatiserede helvede er der mennesker, som hver dag strider for at holde vejene åbne til et nuanceret følelsesliv, også her ved samlebåndet.

En kontrollant er standset, han ser eftertænksomt på mine hænder, der lynhurtigt rører ved arbejdsmaterialet. Et ganske almindeligt situationsbillede fra mit daglige arbejde. Så mærker jeg at han stikker et stykke papir ned i min baglomme. Øv, tænker jeg sløvt, en skriftlig bebrejdelse. Sådan nogle lapper kan vi finde både her og der. Ofte i vore snedigt gemte kaffekrus, dér kan der ligge sådan en seddel:

– Smagte kaffen godt?

Først hen på aftenen får jeg tid til at læse sedlen: Til bogklubrepræsentant Johansson. Vi „vogtere" kan også være levende i ånden. Jeg vil gerne vise dig, der er så optaget af litteratur, hvordan jeg holder ud som – „vogter"!

Fantasi og virkelighed 1970
Hvor skal nisse og trold nu gå hen,
hvor skal alfen så danse sin dans
når skoven og engen forgiftes.
De må nok drage udenlands.

Hvor skal åmanden spille på sin violin,
hvor skal havfruen le så glad,
når elven forsvinder og søen blir tør.

De må hen hvor ingen dem hør!

Ja, sådan skrev „vogteren", der tit skældes ud som „Fanden selv"! Her har bogen åbnet en kontaktvej mellem over- og underordnet. Ganske vist var det ved at gå helt galt dagen efter. Den tilsynsførende og jeg havde gentagne gange korte

referencer ang. alfernes dans på engen og åmandens violin. Vi lo vist helt overgivent nogle gange for at markere en fælles oplevelse.

Men her ler man ikke ustraffet duet med øvrigheden.

– Hvad i helvede griner I ad, og hvad fan er det for djævelskab I har for sammen?

Ordene kom på små sedler på samlebåndet. Mistænksomheden satte straks små psykiske ismaskiner i gang, og de spredte længe kulde over arbejdsdagen.

Sådan går det så tit, når jeg gennem bøgerne har fået åbnet en lille kontaktvej til et medmenneske, lad det så være en – overordnet! Så gælder den gamle regel – ham Johansson må vi vist holde øje med! Skulle man kunne opbygge et demokrati i industrien på det grundlag?

Lyrik på samlebåndet, eksisterer det? Ja, der er nogle som i ord prøver at indfange deres arbejdssituation. Se på kammeraten derhenne, hans tempoarbejde tvinger ham ind i en forvreden kropsstilling, akkurat som om alle helvedes kvaler plager ham. Han og jeg udveksler tit små sedler med lyrik og prosa. Små blodige stumper skåret ud af vort indre, ukendte menneske –

udover de døde var der to tilskadekomne
med nioghalvfemsprocents brandsår – –

Værkførerens digt

Trolden von Rufsen Kalufsen,
anfører i sit revir,
er urolig for sin fremtid,
hvordan mon den blir.
Han ser fremmede på stien,
neden for grotten sin.
De roder med sære sager,
det er djævelskab de bær ind.
Han hører larm fra maskiner,
de bygger en vej forbi.

Han vrider sig i søvne,
hvad kan dette bli'.
En dag står en lufthavn færdig
med jetfly hak i hæl.
Alle render hals over hoved
flygter fra deres arme sjæl.
Trolden bor nu i et reservat,
langt fra skov og grotter.
I en nedlagt kloak i by'n
midt blandt skidt og rotter!

S.B.

Mennesket i centrum

Rationalisering – Automation! Mellem disse to moderne produktionstermer vil fagforeningsklubben på A/S Babylon & Co. sætte – Mennesket i Centrum!

Klubbens studieleder havde til pinse gjort et forsøg på at skabe helligdagsstemning også på arbejdspladsen. I fabrikkens spisesal, omgivet af litteratur, blomster og smuk keramik, havde digteren K. E. Almgren taget plads. På digtersprog læste han nye tanker ind i fabriksmenneskets arbejdsdag.

Mennesket i centrum blev det også da klubbens næstform. Adolf Thrast overrakte klubbens fortjenstmærke i guld til veteranen Frans Gustavsson, der i sin takketale opfordrede de unge til at satse alle deres kræfter på – virksomhedsdemokratiet.

Mødet afsluttedes med en følsom violinsolo af Judas Aron Strandberg.

B. Lundh
sekr.

Veteranen

Det har aldrig interesseret mig at læse eller samle på skønlitteratur. I min bogreol står mødeteknik, aftaleproblematik og gamle gulnede årgange af fagforeningsblade tæt side om side. Hele mit liv har jeg gået med mappe og gumlet på paragraffer. Og hvert efterår har jeg været indkaldt og ligget i overenskomstkrigens skyttegrave. Gennem søvnløse nætter har vi holdt øje med arbejdsgiverens styrker og omgrupperinger. Da har jeg været virkelig gal på de unge rekrutter, der har troet at en overenskomstkrig kan vindes med en stor og åben kæft!

Nej, en overenskomstforhandler må være snu som en ræv! Nu sidder jeg mest stille og læser i gamle mødeprotokoller, hvor mine mange forslag altid er blevet modtaget med taknemlighed og godkendt uden debat. På grund af manglen på kandidater eller angsten for at fortrænge en klog veteran fik jeg de fleste tillidshverv. Ved hvert årsmøde blev jeg højtideligt takket og næsten erklæret for geni, men blev igen tvunget til at tage posten som formand, for ingen meldte sig som modkandidat! Ja, hvem skulle også have kunnet afløse mig?

Med årene har jeg følt en smertelig forandring, jeg den gamle idealist ønsker mer og mer at give efter for et indre krav – diktator!

Nu er jeg pensioneret, og hele mit liv ligger samlet i den slidte mappe – Lønstigning og Lønglidning gennem de sidste 30 år, et skriftligt værk med min egen hånd og hjerne! Trods den kolossale lønstigning er alle lige så misfornøjede i dag som i går. Vagt begynder jeg at ane en mistet virkelighed bag de mange – nattevagter ...

Brev fra fagforeningsbestyrelsen 2

Bestyrelsen har gennem et vidne på din arbejdsplads erfaret at du som bogrepræsentant anvender dig af citater fra bøger og massemedia for at give dine kammerater et falsk billede af vor faglige virksomhed. Særligt alvorligt er det, at din handlemåde vækker ophidselse og uvederhæftig kritik mod vore dygtige og offervillige repræsentanter. Bestyrelsen tager skarpt afstand fra en sådan fremgangsmåde, og vi har vedtaget at tildele dig en skarp advarsel. Gentages din udbredning af urigtige informationer, ser vi os nødsaget til at gribe til andre forholdsregler.

Med faglig hilsen

Adolf Kamp — form.

B. Spjut — sekr.

Fabriksmennesket

Til sidst blev larmen, stanken og skidtet det naturlige arbejdsmiljø. Det fabriksmenneske, der klagede og talte om sin længsel efter græsset og den klare kilde, fremkaldte altid hånlig latter og uproduktive associationer – han vil måske ligge på sin ryg i græsset og arbejde på akkord? Sikke en doven skid ...

Ligesom Israels børn er fabriksmennesket faldet i fangenskab. Her ved Babelsflodens snavsede vand er de slaver og sukker af længsel efter et renere hjem.

Sommetider fortæller nogen om tiden før Hormoslyr, eventyret om Den gamle Fabrik, hvor græsset sagdes at have groet både frisk og grønt lige op ad fabriksmuren, og drikkevand hentedes ind fra en nærliggende rislende kilde ...

Jeg er træt jeg er led ved fabrikken
jeg vil hjem til jordklædt bo,
til min rønne på rødlersjorden
i de grønne arkaders ro.
Jeg vil leve som da jeg var atten
hvis jeg bare straks må bytte
alt gaslys og larm med natten
og stilheden i min hytte.

Dan Andersson

En svensk desertør

Onsdag eftermiddag gav jeg efter for angsten og en heftig lyst til at flygte fra fabrikken. Tog mig krampagtigt til hjertet og meldte mig syg. Værkføreren stemplede straks ugekortet, og da han selv led af „nervøst hjerte", tilbød han at køre mig hjem, men jeg afslog venligt, men bestemt.

Hjerteanfaldet var komediespil, men ræset, den dårlige luft og en unaturligt fjendtlig atmosfære på akkordholdet gav dundrende hovedpine og stikkende smerter i brystet, netop der hvor hjertet siges at sidde. Uden for fabrikken tog jeg sporvognen mod mit hjem, men skiftede ved Redbergsplatsen og kørte lige ud til Delsjöområdets naturreservat. Hele vejen følte jeg mig forfulgt af en truende skygge, der sommetider kom nærmere og hvæsede: Du bliver fyret af det her.

Åh! jeg smed mig under en hængebirk og oplevede en frihedsfølelse som efter et fængselsophold. Endelig havde jeg Guds fri natur tæt på, bare ligge stille og høre på fuglesangen.

Underligt, ikke en lyd nåede mine øren! Ak, var mine høreskader allerede blevet til total døvhed? Åh, lidt forlegen pirker jeg de glemte ørepropper ud og lægger dem i en lille plasticpose.

Stilheden og duften af jord kurerer nu som så ofte før

alt det der er gået i stykker i sjælen. Roligt flyder tankefloden gennem knolden og krampetrækningerne i den højre arm forsvinder. Fabriksmenneskene fortæller tit hvordan de forvandles i ferien, ved sommerhuset og fiskeelven.

Men de kan stadig tiere fortælle om angst og anfald af forfølgelsesmani. En tilstand der altid bliver akut hos den, der af en eller anden grund går fra fabrikken før fyraften. Selv ved sygdom eller anden gyldig grund til fravær følger fabriksdæmonen efter og vogter over sin ejendom. Vagtsomt sidder den på sengekanten eller følger med os på ferierejsens første dage. Dens nærvær føles som et smertefuldt hug i maven, eller en ubehagelig skyldfølelse.

Klokken fem kører jeg hjem til familien, men siger ikke noget om dagens udflugt. Bagefter virker det sindssygt, men i morgen når helvedeslarmen æder sig ind under huden og jeg klør mig i vrede og angst, vil jeg igen stikke af fra produktionshæren ... desertere og blive en ... svensk desertør!

Mysteriespil på fabrikken

Pludselig en forårsdag havde milde vinde spredt skyerne, og sollyset vældede ned over storbyen. Mange satte sig øre af sol langs husene og rablede deres taksigelser af sig til den varme venlige klode. En smal lysflod løb ned gennem fabrikkens tagvinduer, ned til fabriksmenneskenes arbejdsdag. En ung kvinde ved maskine nr. 96 række 4 fik solen lige i ansigtet, og et netværk af rynker afsløredes i hendes blege, endnu lidt barnlige ansigt.

Men hvad i himlens navn tager hun sig til? Går fra maskinen og følger lysfloden hen til midtergangen, hvor kun tilsynsførende må opholde sig i arbejdstiden. Maskinen bag hende hyler i tomgang, men hun smiler ubekymret og hæver som i ekstase armene mod lyset og råber:

– Se, se solen – solen – foråret – er – kommet! FORÅRET – er – kommet!

– Hva, hvad skriger hun op for?

Mændene ved tredje række maskiner drejer sig halvt om, ud af MTM-skemaet, og kommer i utakt.

– Hvad pokker skriger hun for?

– Årh, hende der, hun ska' altid spille komedie, hvæser en drejer, mens han prøver at gnubbe sollyset ud af øjnene.

– FORÅRET ER KOMMET, råbet giver genlyd mellem rækkerne med maskiner, og alle produktionens hjul tvinges til at spinde eventyrets guldtråd ...

I det øjeblik står kvinden der som en skuespillerinde, direkte trådt ud af produktionen og det arbejdende folk. I himmelsk projektørlys står hun og udråber naturens forvandling uden for fabrikken. Jeg kom straks til at tænke på det græske drama, Eleusis, der er verdensberømt, fordi athenienserne netop der oplevede de såkaldte Mysterier. Frodigheden derude på markerne, det er Persephone, den unge pige som blev røvet bort af dødsrigets hersker. Hun sidder dernede i det underjordiske mørke, men kaldes op til solen igen. Under stormende jubel træder hun frem for sin mor Demeter, og da begyndte markerne at bugne ...

Men man kunne ikke forlange at vi skulle stille os ved siden af kvinden i solen og istemme lovsange til den usynlige magt, der med sikker hånd havde indtegnet planeternes kosmiske baner og programmeret både sennepsfrø og hvedekorn.

Men her i stålets og jernets hytte havde det været naturligt i hvert fald at lovsynge smedeguden – VULKAN! Men nej, mysterier, fantasier og mytedannelser er forbudt i vores fabrik. Produktionshæmmende!

Men nu har den tilsynsførende lokaliseret den ujævne rytme, han kommer farende i galop og fejer heftigt kvinden tilbage til hendes maskine, der nu hyler som en herreløs hund.

– Lad vær med det en anden gang, advarer han og skærer

en grimasse mod solen, der stænker sorte pletter i hans store rapportbog.

Resten af dagen står vi tavse og vier helt vore hænder til maskinerne. Hen på eftermiddagen indtræffer en ulykke ved maskine nr. 13. En ældre maskinpasser, der lider af gammelmandskløe under pungen, er nødt til at slippe madehåndtaget. Omgående hugger stansemaskinen til en ekstra gang og knuser tre fingre på hans venstre hånd. De giver ham førstehjælp i henhold til arbejderbeskyttelsens håndbog for sikkerhedsrepræsentanter. En afløser overtager maskinen, og produktionen går atter normalt.

I maskinrækkerne foran mig nikker en hundrede hovedskaller af forskellig form og farve. I de små runde hoveder er der sindrige lyd- og billedmodtagere, men her i larmen er de slået fra, for vi styres helt af arbejdsreglementet. Nogle kan stadig flygte ind i fantasiens verden og slå sig løs, måske i et spændende bankrøveri eller massemord i en fjendtlig skyttegrav. Vi kan gifte os her, rigt eller fattigt, eller bare ødsle vor kærlighed hen i et glædeskvarter. Vi smider os tit på ryggen i fantasigræsset og nægter at arbejde ...

En tilsynsførende maser sig tæt op ad mig, men kan ikke finde noget der strider mod ordensreglementet. Jeg griner højt i min fantasiverden og sparker ham hårdt i røven!

Men også denne indre verden trues nu af arbejdsmiljøets gifte og stress, åndelig fattigdom og forarmelse spredes stadig dybere ned i sjælen. Fantasien flyder stadig mere trægt, og den ydre optræden bliver tit et stift halvfjollet grin eller samtaler med korte, afsnubbede sætninger.

I dag havde vi mulighed for at vise os som levende mennesker. Vi kunne have stillet os ved siden af kvinden i solen og istemt lovsange til forårssolen, men de kræfter, der udløser handlingen, fungerede ikke ...

Biskoppen visiterer fabrikken

Vi så ham komme langs samlebåndet, omgivet af hvidklædte maskiningeniører og de syv øverste chefer. I hans hånd blinkede en bibel med guldornamenter, og i halskæden bar han et sølvkors.

Det var første gang en Bibel viste sig på vor fabrik. Som soldater ved beredskabsstyrkerne i 1941 blev vi hver uge velsignet af feltpræster. Men som soldater i produktionshæren har vi aldrig oplevet at nogen fabrikspræst har velsignet vort fredelige arbejde. Biskoppen kom så naturligt venlig og fri for stress og ræs. Maskiningeniørerne derimod prøvede at indtage de særeste Gud velbehagelige stillinger. Strunke som til en stiv kirkelig march eller ledeløs efterligning af biskoppens harmoniske bevægelser. Andre holdt hænderne stramt foldet over maven og stirrede stift mod Himmerig deroppe. Og vi, som stod midt i produktionen, skævede derhen under pandehåret og mumlede som altid før vore forbandelser over Mammon og Gud.

Biskoppen var på visitatstur og ville nu træffe stiftets fabriksmennesker. Stillet over for hans rolige granskende øjne følte jeg en sviende undselighed over mine hænders arbejde og over de kammerater der krummede sig over båndets produktionsbane og konstant udførte de samme bevægelser. Det så ud som om de stod og onanerede med bestandige krampagtige orgasmer. Her ved den rullende produktionsbane stod vi som horkarle og bedrev utugt med Herrens velsignede arbejde for penge. Biskoppen havde lige holdt andagt i fabrikkens spisesal og reciteret Herrens hellige ord om mennesket og dets arbejde. Intet arbejde var for ringe eller simpelt for Herrens velsignelse.

Hvad tænker han nu ved vores idiotarbejde. Højtideligt løftede han armene og velsignede båndet og de vuggende

dobbeltrækker af plukkende tempoarbejdere. Og alle vidste vi, at produktionen af undertrøjer og trusser måtte sættes i vejret, for virksomheden har truet med nedlæggelse.

Biskoppen er nået hen til en allé af enorme betonfundamenter. På hvert af dem står en ny robotmaskine. De skal nu prøvekøres til ære for biskoppen. Hans højhed får selv lov til at trykke på startknappen, og et sindssygt brøl slipper løs og griber os om hjertet. Disse hylende robotter skal sætte vores produktion op til det dobbelte. Biskoppen viger forfærdet tilbage og presser hænderne mod ørerne. En ingeniør farer til med ørepropper, men biskoppen afviser dem. Han vil opleve noget af vor arbejdsdag.

Scenen bliver på en eller anden måde bekendt. Jo, den minder om Dante da han under Vergils beskyttelse går gennem helvede og når frem til Kæmpernes dal. Dante fortæller: Så udstødte disse grumme læber skrig, til dem passede ej herlige salmer ...

Med håret i uorden og halvdøv må biskoppen flygte ud af kæmpernes skov. Efter nogle minutters visit her har han allerede mistet sin tidligere værdighed. Bibelen holder han hårdt presset mod hjertet, og sølvkorset hænger på skrå på den sorte uniformskjole. Men ligesom Dante er han bare på besøg og har sin frihed til nårsomhelst at vende tilbage til sollyset deroppe – i chefens spisestue hvor frokosten venter. „Filet de sole. Vin blanc et fleurons".

Vi fabriksmennesker er fordømt til livsvarig pine i et konstant stigende produktionsbrøl. Og hvem ville her begynde at tale om et åndeligt liv med Gud, Sønnen og Helligånden.

Nogle dage efter tager jeg min konfirmationsbibel med på fabrikken. I frokostpausen læser jeg 1. Mosebogs Skabelsesberetning. En blond Venus fra kontoret går forbi, men standser pludselig og siger forskrækket:

– Læser du Bibelen, er du blevet skør?

Hun ser forfærdet på min sorte bog og flygter ind i sit kontorlandskab.

Som betalende medlem

Som betalende medlem af Sveriges Statskirke burde en arbejder have ret til ved sjælelige kriser og psykisk mishandling i industrien at tilkalde en kirkens repræsentant, præsten, eller vende sig direkte i bøn til Hr. formanden, Gud vor Fader!

Men er det nogensinde sket på det svenske arbejdsmarked, at en kirkens repræsentant er blevet tilkaldt for at bistå et af Guds børn? Den, der i dag rammes af sjælelig nød eller psykisk mishandling i industrien, har ingen ret til at tale for sig.

– Hm, det kan vi ikke tage os af, tag til Lillhagen, siger de verdslige paver.

Altid uforstående mod alt hvad der sker uden for overenskomstens paragraffer. En arbejders åndelige liv kommer egentlig ikke os andre ved. Vi lærer at overenskomsten er det vigtigste, der har vi at knokle, selv om det er direkte fornedrende for menneskets liv som helhed.

Jeg har bemærket at stadig flere mennesker konsulterer ugens horoskop, og talrige Bingo- og Totospillere har en barnlig tiltro til horoskopernes lykke- og heldnumre ...

Efter biskoppens visitats

Nogle uger efter at biskoppen havde visiteret fabrikken og nedkaldte Herrens velsignelse over tempoarbejdet, slog vi til med en vild strejke! Jeg ved dog ikke, om det var biskoppens bønner der havde vendt Herrens ansigt mod vor daglige jammer. Men den morgen da vi vedtog at trodse alle verdslige paver, følte jeg den nære kontakt med en overnaturlig kraft, der befalede mig at sidde stille, vente og lytte. Paver kom og

gik med trusler og bønner, men stemmen fra det høje sagde: Sid stille – stille!

En typisk „massepsykose" siger nogen. Jamen i denne masse var der nu et åndeligt kraftfelt, som manglede i går, da vi stadig føjeligt underkastede os de strenge love der følger arbejdstidsforkortelse og rationalisering. En troende ville nok have udbrudt: – Halleluja, Gud er midt blandt os, tak, kære Jesus, halleluja! Men jeg er svag i troen og savner evnen til at stå op og aflægge vidnesbyrd om en overnaturlig kraft. Jeg frygter også den offentlige hån, at blive grinet ud og sidde som et stædigt Jehovas vidne.

Derfor sad jeg stille og hørte på en brusen i ørerne, der blev stærkere og stærkere. I fantasien forvandlet til salmesang og orgelspil ligesom ved Sundsvallsstrejken i 1897. Senere blev jeg klar over at bruset var maskinlarm, der havde oplagret sig i høreorganernes snegle og labyrinter.

Den vilde morgen kuedes efterhånden, og to kammerater blev trukket frem og hudflettet som oprørsmagere. Vi andre var glade for at have reddet skindet. De hudflettede fortrød ikke noget, og det sidste vi hørte, før de blev smidt ud, var: – Vi fulgte vor samvittighed der tvang os til at protestere mod det djævelske slaveri ved samlebåndet.

Her var altså ingen plads for øm samvittighed. Hverken fabrikspsykologen eller studielederen i mentalhygiejne havde sagt noget om øm samvittighed og den utryghed de kan påføre fabriksmennesket.

Jeg havde tænkt at jeg ville tale med biskoppen om det der med samvittigheden, han der altid væver om ret og uret. Biskoppen er jo vores åndelige chef, ekspert i samvittighedsspørgsmål og kontaktmand mellem Gud og mennesker. Biskoppen er desuden i sit embede helt afhængig af samvittighedens stemme.

Jeg har lagt mærke til biskoppens situation efter udnævnelsen. De såkaldte arbejderrepræsentanter ventede nemlig at biskoppen ville forholde sig partielt døv mod sin samvittig-

hed. Især i tilfælde hvor en kvinde ønsker at blive ordineret som præst.

Gennem repræsentanterne har jeg vel også del i valget af biskop, og en forventning om at han ville udøve sit embede efter vore, de ikke-troendes ønsker.

Vi fabriksmennesker har samme indstilling til kvindelige præster som vi har til kvindelige fabriksarbejdere. – 1. scene. Ordre fra arbejdsledelsen til et akkordsjak: – I morgen får I fire kvinder med i sjakket. – Hva, åh, gå ad helvede til, der kommer ingen kvinder med her, vi forærer ikke penge væk! 2. scene. Lønstatistik: Gruppe 1. 98 % mænd. Gruppe 2: 98 % kvinder (lavtlønsgruppe).

I ligestillingens navn skal vi altså være sure på den nye biskop, fordi han nægter at lade kvindelig arbejdskraft komme på prædikestolen. Vi skal være sure på ham på grund af hans ømme samvittighed, selv om ingen af os vil skrive under på trosbekendelsen eller mener at Bibelen er Guds vilje og lov givet en gang for alle ... Jeg tror på Gud Fader himmelens og jordens skaber. Og jeg tror på en hellig almindelig kirke, de helliges samfund, kødets opstandelse og et evigt liv.

De fleste af os tror ikke på det og er ikke „kristne" af egen fri vilje.

En aften gik jeg ind i Högsbo kirke for at se om min påstand var holdbar. Der i vor hellige almindelige kirke, de helliges samfund, sad der seks meget gamle kvinder.

Jeg har tit filosoferet over vor såkaldt kristne situation og da især – kvindernes. Væk fra prædikestolen ... væk fra de højtlønnedes gruppe, herut allevegne!

Og sælger hun et lille elskovsøjeblik kaldes hun Luder, mens manden kaldes KUNDE!

Al magt til forbrugerne!

Arme, hundsede kvinde, hvilke utilgivelige synder har du en gang begået ... ?

Højmesse

Ding ... Dong ... ding ... dong, malmklang i lydbølger der breder sig over storbyen og skræmmer alle grimme trolde på flugt. Rare mennesker går stille ind i kirken og mødes af orgelmusik ... altergang, omklædning og sindig gang op til prædikestolen.

– Herren er i sit hellige tempel!

Mægtigt ruller ordene hen over os – forstørres af ekkoet og forvandles til høresensationer, der fremkalder svimlende højdefornemmelser! Herren er her! De sortklædte mennesker synker hen i bøn med ansigterne skjult i de krummede varme hænder.

– Herren er her!

Jeg får en ubehagelig fornemmelse af frygt, tænk hvis alt dette er sandt ... at den vældige Gud er her midt blandt os!

Ved min side sidder en kvinde med hænderne foldet hårdt, ganske som om nogen holdt dem fast. Pludselig river de sig løs, og fingrene kribler som hvide orme, men hun tvinger dem hårdhændet til at være stille. Som en perlerad lyser de hvide knoer oven på hendes hånd. Selv prøver jeg at folde hænderne, men de lægger sig ikke så villigt til rette i bønstilling. Stive af hård hud og sod bliver de bare til en rive med dobbelte tænder.

Arbejdshænder – tidsstuderede gribe- og bevægelsesredskaber i den moderne produktions tempoarbejde. Der har de deres værdi, men her er det umuligt at folde dem til bøn ... Min læsefærdighed og vilje til at skabe skønhed på arbejdspladsen belønnes tit med et medlidende smil. Herrens tjenere vurderes anderledes.

Nu kan jeg se hvor stærkt mine tanker er bundet til fabrikstilværelsen. Halvt ubevidst har jeg siddet og tidsstu-

deret alle præstens bevægelser ... knæfald ... oplæsning af trosbekendelsen ... gang op til prædikestolen ... Fadervor ... Herren lade sit ansigt lyse over os ...

Hvis præstens lønansættelse er retfærdig, hvordan kommer hans akkord så til at se ud ... Nej, hvad fan, sidder jeg ikke i kirken og tidsstuderer præsten! Behøver præsten at frelse sjæle på akkord, sådan som det moralske forfald breder sig i menigheden ... men tidsstudere præsten, nej.

Intetsteds får jeg ro, arbejdsdagens tanker følger en overalt. Her skal rationaliseres, tidsstuderes – samlebånd ... hurtigt som bare helvede, frels hundrede sjæle ...

Nu sidder jeg alene på kirkebænken, alle er gået op til alteret for at modtage nadveren. Det er mig imod at gå op til alteret og modtage nåden samtidig med at jeg kun har hverdagstanker i hovedet. Et af mine få moralske standpunkter!

Højmessen er forbi. Jeg lægger salmebogen tilbage ved udgangen. Under lønnetræet udenfor danner der sig en sort ring om præsten. Kvinderne nejer og takker for den smukke prædiken.

Grublende går jeg hjem mellem Hagas træbarakker. Der møder jeg en dagdriver der har pisset ned ad sig, han dingler målbevidst frem mod en altergang med djævlen!

Men Herren er stadig i sit hellige tempel, hvor menneskene holder ham fangen.

Jeg står ved maskinen

Det er tredje gang på meget kort tid at tidsstudieingeniøren kommer med sit grej og tager opstilling ved min maskine, der mangler kun et gevær. Mit håndelag med maskinen er ikke hvad det burde være. En besynderlig utakt har ved flere lejligheder hindret mig i at nå op på maksimal produktion. Desuden har min fraværelsesprocent de sidste tre uger været

usædvanlig høj. Rapporter af den art rubriceres som „Produktionshæmmende Faktorer Ved Maskine nr. 133" – og rapporten skal afleveres til driftsingeniøren der bestemmer om der skal foretages noget.

Virksomheden har al mulig grund til at holde øje med mit dalende produktionsresultat. Jeg ved ikke selv hvad der egentlig er årsag til afvigelsen fra normalpræstationen. En psykisk sygdom, eller *er* det måske en ganske normal foreteelse?

Det begynder altid med en stærkere bølge af varme over mine konstant halvsovende ben. Bughulens tarmsystem bliver uroligt, og i mellemgulvet river angsten et svidende sår op. Så går hjerteslagene hurtigere, og op gennem halsen pumpes en brændende flod, der dråbevis siver ud gennem øjnene. Hele mit indre brænder af en helvedesild, en rensende skærsild der forbrænder alle indestængte, grå og hverdagstrætte tanker. Så står jeg der pludselig med en lykkefølelse, en sansernes rus og åndeløs afventen – nu, nu sker der noget med mig ...

Aaah! blodet kommer i kog, og hovedet udvides af lys og varmestråler, indtil presset splintrer issen og min indre ild bryder ud! Over mit medtagne hoved formes ilden i en lysskikkelse – et usynligt væsen svæver over mig. Da oplever jeg en fantastisk fornemmelse af forvandling, en konkretisering af et indre menneske der i årevis begærligt har drukket af bogfloder og plapret om filosofiske postulater! I en svimlende højdefornemmelse føres jeg op til fællesskab på et højere bevidsthedsplan, bort fra oliestank og følelsesløse ben, bort fra nervøse tarme der vrider sig skidespændte i bughulen og giver mig en sådan halsbrand at jeg ræber surt allerede ved første skift.

Tilbage ved maskinen står et udbrændt menneskehylster, en produktionsrobot der er alle maskinkonstruktørers og arbejdsgiveres ønskedrøm.

Denne oplevelse af lyksalighedens ø i slaveriets hav kommer meget hurtigt, men kan også blive siddende under en halv snes MTM-studerede bevægelsesmomenter. Ved hver

oplevelse tvinges jeg til at være helt stille, bare stå der i forvandlingens brændende ildflod. Tidsstudiemanden noterer som en vanvittig min opførsel, han siger ikke noget, men maskinen brummer utålmodigt.

I begyndelsen af „sygdommen" havde jeg mistanke om et elektrisk udslag fra maskinen. Jeg pakkede derfor madehåndtaget ind i isolerbånd og lagde en tyk gummimåtte under fødderne. Men de produktionshæmmende udladninger blev ved med at strømme gennem kroppen.

Forsigtigt har jeg spurgt dem, der står nærmest ved min maskine, om de har været udsat for elchok eller har haft en fornemmelse af at – svæve.

– Næh, noget chok havde de ikke oplevet. Om vi har svævet?

– Næh, jeg er altid så træt og tung, der er snarere en risiko for at brase gennem gulvet ...

Hvordan skal jeg da forklare min lysoplevelse i en mørk og støjplagende hverdag? Kan det være en ubevidst protest mod idiotarbejdet, der siges at være et fag. En advarsel til mig om ikke at give efter for teknikkens krav om tilpasning som robotmenneske og bogstavelig asfaltering af indre åndelige felter.

Her oplever jeg det samme drama som udspiller sig i naturen når en plante gennembryder gadens asfalt for at nå op til det livgivende lys og udvikle sig på et højere plan af klorofyl ...

Jeg vil selv op til et skabende kulturfællesskab! Ja, siger mange, det lyder jo meget godt, men en sådan arbejder er direkte produktionshæmmende og – samfundsfarlig!

Her vil jeg citere nogle ord fra en udtalelse fra undervisningsinspektionen: – Ethvert menneske har en personlig værdi, med ret til at stræbe hen mod en realisering af jeg'et ...

Disse ord fra skolens kateder burde rimeligvis også siges til mennesker i arbejdslivet, ved maskinen, ved samlebåndet. Mange af de unge, der i dag forlader skolens atmosfære af

selvrealisering og placeres i fabrikkerne, havner i min situation, hvor hver eneste dyb personlig oplevelse rubriceres som produktionshæmmende.

Hvor mange lærlinge er ikke bag maskinerne blevet hjernevasket, så deres glade latter forstummede og ungdommeligt håb og stepdans er stivnet i følelsesløse ben med åreknuder.

– Nu står du stille, din lille satan ... og ingen modsigelser!

I går pakkede tidsstudieingeniøren sine grejer sammen og blev flyttet til maskine nr. 495 hvor endnu et tandhjul gør knuder.

Jeg anser det for livsvigtigt også at bygge en fantasiverden ind i arbejdsdagen. Jeg har beklaget mig til kollektivets overpave. Han blev rasende og skældte mig ud.

– Vi har vore aftaler at holde os til, og det gælder også dig! Og vi vil fanemig have en ende på dine filosofiske lege i arbejdstiden!

Han lo overlegent, da jeg bad om at få mit menneskeværd tilbage.

Møde med magthaverne

Lidt før klokken fjorten tredive kom afbryderen. Jeg var blevet kaldt op til overingeniøren, og det begyndte at rumstere i maven af spænding over for det usædvanlige, ja måske livsafgørende møde med en af magthaverne. Jeg trampede hårdt med træskoene over fabriksgulvet i et forsøg på at fremlokke et ... „glad vi gå, og kommer gladere tilbage ..."!

Men oppe i direktøretagens korridorer slugte bløde tæpper alle kække tramp, og det var en nedslående fornemmelse ikke at kunne marchere ind til generalen som en rigtig soldat i produktionshæren. Vant som jeg var til larm og helvedeshylen blev stilheden her noget uvirkeligt, og jeg havnede i en tilstand af vægtløshed. Svævede som en astronaut for forsigtigt at lave en blød landing i himlen, lige foran en port af

guld hvor tegnet CHEFINGENIØR gnistrede af ædelsten og opfordringen KOM IND tonede frem i et sitrende smaragdgrønt skær.

Her blev der ikke tid til at rette på ansigtstrækkene eller at repetere de velvalgte ord. Med ryggen hårdt presset mod den madrasklædte dørs inderside melder jeg mig: – 956 Johansson, maskine 133!

Fremme ved det enorme skrivebord, eller produktionens luksusalter, sidder et væsen, en marsmand, en af de superintelligente, og her kommer jeg, en gæst fra – underverdenen! Væsenets skaldede hoved skinner som af guld og issen hvælver sig tynd, næsten gennemsigtig, og jeg ser med gysen hvordan elektriske udladninger lyner inde i den dybe hjernehule, og hvordan fuldmodne tanker fostersparker mod issens tynde hinde. Er jeg landet på en fremmed planet?

Nej, den blanke hovedkugle løftes, og gennem de utroligt tykke brilleglas møder jeg et menneskes blik, nej, en laserstråle, en viljestyrke der straks lammer min uanselige klump hjernemasse ... Lobotomi ... at skære nervebaner over, som er gode ledere for fantasi og produktionshæmmende tanker ...!

– Næ, goddag, Johansson, kom ind, kom ind, og sid ned!

Stemmen er overraskende menneskelig og venlig, og jeg synker ned i lænestolens kølige læder, og det meste af min mindreværd og skræk forsvinder. To vældige panoramavinduer henter det glasklare rum ind sammen med visioner af uendelighedens mange verdener ...

Væggenes tapet er mønstret med bjergmassiver, smilende dale og høje alpetoppe, men det var hverken tapet eller mønstre, men kurver, søjler og tabeller over virksomhedens produktionsresultater, lønudvikling og årsomsætning i milliarder kroner. Tendensen i tapetmønstret går opad, mod svimlende højder, mod – stjernerne!

Ja, sådan kan vort slid i underverdenen altså omskrives – i retning mod stjernerne!

– Hm, Johansson er en af vore bedste medarbejdere, og Deres produktionskurve er stimulerende og smuk læsning. Tak,

Johansson! Men hvad er der sket de sidste tre måneder!

En nikotingul finger følger anklagende den røde nedadgående kurve på min produktionsbort.

– Se her, en meget grim og ujævn kurve der ved flere lejligheder går helt ned til nul! Nej, se her, Johansson!

Modvilligt vender jeg blikket fra panoramavinduerne og en svimlende fornemmelse af rumfart. Jeg tvinger blikket ned mod dybet og ser resultatet af mine filosofiske øvelser i arbejdstiden. Og nu vil chefen vide, hvad der er galt dernede i underverdenen, og hvorfor tap nr. 956 Johansson ikke mere giver så stort udbytte.

– Vi ser meget alvorligt på alle hæmmende faktorer, siger han og gransker indgående en smal, blank papirkniv, et kirurgisk instrument – LOBOTOMI – til at skære de nervebaner over, som hæmmer produktionen ...!

Jeg bestemmer mig til at fortælle hele historien om min personlige situation, om behovet for nu og da i løbet af arbejdsdagen at blive stående ganske stille og lytte, lytte indad. Jeg bliver ganske veltalende og gestikulerer sydlandsk med livlige armbevægelser, ansigtet får varme og øjnene flammer af livslyst og i nakken kribler sindsbevægelsen, og jeg bliver fuldkommen iskold i hovedet. Væsnet sidder tavs længe efter min historie.

– Hm, Johansson er ikke bare en dygtig medarbejder, men også et kundskabshungrende menneske. Vi nærer al respekt for Deres forsøg på at nå frem til personlig harmoni.

Helvedes også – lige nu hvor jeg er allermest i mit es og frimodigt kan se lige ind i kyklopøjnene hugger krampen ned i min venstre halssene. Senesammentrækning eller nervekrampe, det kommer ud på ét, den sætter altid ind ved møder øje til øje med magthaverne. Oplevelsen bliver så stærk, at min indre svage, ømfindtlige personlighed slides i stykker af disse overordnede øjne, der ser direkte igennem – og afslører indre skidtbunker, hvor nogle forvoksede blomster er hele min indre, smukke, rige verden!

Det hjælper ikke at jeg niver i og masserer halsen, kram-

pen trykker mig ned, og jeg sidder som en vanskabt foran min øverste chef. Da bliver jeg splittertosset, at sidde her og fremvise sin mangel på rygrad, fy for pokker!

– Hm, vi ønsker virkelig at gøre vort bedste for vore medarbejdere, og ingen skal være nødt til at miste sit menneskeværd, siger han meget venligt. Hvis Johansson vil have det, kan vi arrangere et møde med vor arbejdspsykolog, og med ham kan De både tale om fysiske og psykiske problemer. Vi plejer jo at kunne finde ud af sådan nogle situationer, ikke, Johansson?

Joh, jeg bukker taknemligt i lænestolen og lover at gøre mit allerbedste dernede i underverdenen. Ingeniøren rejser sig og siger smilende at sommetider er det nødvendigt at man tager sig selv i nakken. „Vi har brug for dygtige og pålidelige medarbejdere." Jeg føler truslen i hans sidste ord, og jeg tvinger mig selv til at grine modbydeligt pralende – jo, jeg vil da gøre mit bedste og lidt til.

– Godt, godt, Johansson!

Audiensen er forbi.

Ude på gangen bliver jeg pludselig rasende på mig selv og udstøder nogle drøje eder i den lyttende stilhed. En kontordame viger forfærdet til side.

Hvorfor rejste jeg mig ikke derinde og hamrede næven i det fine skrivebord og sagde rent ud:

– Det er maskinmennesker, robotmennesker De vil opdrage os til at være! Jeg har set hvordan mennesker opgiver kampen og dør, men det er kun øjnene der mister livet, kroppen lever og arbejder som et sjælløst væsen.

Jeg vil redde mine øjne!

Men derinde hos chefen blev det ligesom komisk at tale om menneskeværd og filosofiske postulater.

Nu er mit problem under opklaring og vil blive sendt med rørpost til arbejdspsykologens kontor.

Hos arbejdspsykologen

Mit besøg hos virksomhedens arbejdspsykolog er berammet til klokken fjorten tredive. For anden gang kommer afbryderen. Psykologen og jeg skal mødes for at analysere min afvigende opførsel som maskinpasser.

Davs Johansson, hujer psykologen i døren. – Velkommen i min lille hule!

Han er en skæg satan, arbejdspsykologen, mange har hos ham grinet sig både til psykisk helbredelse og øget arbejdsevne. Hans lille hule er et kosteskab, der blev ledigt efter den sidste store rationalisering af rengøringen. På et bord blinker en termokande, nogle blomstrede kaffekopper og et hvedebrød.

– Nå, Johansson, nu skal vi hygge os og snakke ud om vore problemer!

Snart efter sidder vi ved kaffen og ser på hinanden med trivselsøjne, han drikker af underkoppen, men slubrer lidt for trivselsbefriet.

– Johansson har svært ved at holde tempoet, kan jeg se af rapporten. Johansson vantrives vel ikke hos os ...

– Næh ...

– Nu skal jeg give dig et godt råd, prøv at blive gode venner med både maskinen og virksomheden, så kommer De ind i en sund afslappelse i modsætning til den meget, meget sundhedsfarlige spænding, der opstår når vi så at sige er uvenner med arbejdet og konstant leder efter fejl og mangler. Nå, tag nu en kop til, her tager vi den med ro, ingen ræs herinde!

Jeg kan ikke rigtig hitte ud af psykologen, sommetider siger han du for i næste sætning at sige både De og Johansson. Det skyldes måske at han er funktionær og spiser i lokaler hvor vi kun har adgang efter særlig tilladelse. Jeg føler mig på en eller anden måde ikke rigtig salonfähig og sidder med en

skjult spænding, som ikke letter ved den gamle prøvede trivselsopskrift – dampende kaffefællesskab!

Nu får han min historie om forsøget på at skabe en ny livsrytme, der tit tvinger mig til at blive helt stille og lytte indad og spørge: Hvordan går det, lever du stadig, Johansson? I sådanne øjeblikke lykkes det mig undertiden, trods begyndende „tykhovedhed", at kombinere ord til små hverdagsdigte, forsøgsvis skråler jeg dem ud i maskinlarmen, og hver gang ordene viser tegn på personligt liv overvinder jeg den så frygtede følelsesdød.

Og arbejdsdagen fyldes med skaberglæde. Men i produktionen må en sådan „arbejdsglæde" betragtes som en ikke ønskelig aktivitet, et psykisk handicap. Psykologen noterer og roser.

– Fint, fortsæt bare, Johansson!

Sådan sidder jeg foran virksomhedens skriftefader og krænger ud med det liv der både har ulvepels og englevinger. Nu og da melder fortvivlelsen sig, og jeg fyldes med selvmedlidenhed, da ømmer jeg mig og tigger en lille skærv af glasklar enkelhed.

Pludselig bliver jeg rasende af skam og undselighed over de grådige fingre der flår i mit inderste jeg, der hvor mine HEMMELIGHEDER ligger gemt. Men jeg kan min Karen Horney og gearer om til psykoanalysen, hvor man kan afreagere, og jeg benytter lejligheden og skælder psykologen ud for en skid og landsknægt for profitten! Han liver mærkbart op og roser mig omgående.

– Fint, fortrinligt, Johansson. Deres måde at afreagere på er meget interessant og – nyttig!

Men pludselig lukker han notesbogen og rydder kaffebordet, nu vanker der åbenbart ikke mere kaffe. Hvedebrødet ligger urørt.

– Hvis De lige vil sætte Dem på bænken her, så kan vi kikke på reflekserne.

Med en lille hammer af plastic bearbejder han mine knæ, men benene hænger som altid sløve ned og dingler lidt frem og tilbage.

– Det er meget svært at få nogle knæreflekser, klager han, rød i hovedet af anstrengelsen. Men det betyder ikke så meget, for Johansson skal jo ikke være fodboldstjerne!

– Næh ... jeg må håbe at virksomheden også mangler knæreflekser, så bliver det sværere at sparke mig ud ...

Den spøg kan han ikke lide, og han antyder ret skarpt at jeg er usædvanligt svær at placere, men i „erstatningsreserven" kan vi nok gøre en begrænset indsats.

– Davs!

I døren står resten af fabrikkens „erstatningsreserve" maset sammen, der er åbenbart mønstringsdag, og med mig bliver vi ti.

– Velkommen, venner!

Håndtrykkene klasker som i en gammeldags vaskekælder, og han fører os hurtigt i gåsegang til et studielokale, hvor der bydes på mere kaffe. Psykologen går rundt og frigør mange trivselsfølelser, og med nogle tricks fra virksomhedens håndbog for arbejdspsykologer lokker han os til at grine befriende.

Stemningen stiger i fabrikkens saloon, mens radioen spiller jublende salmer!

På den sorte tavle tegner han røde linjer, dér går produktionens frontlinje. Bag den sætter han ti gule kryds og siger smilende:

– Her i „erstatningsreserven" skal I stå og arbejde i fred og ro.

En bekymret stemme spørger hvordan indtægten bliver i det rolige frontafsnit.

– Nja, lidt nedgang i lønnen bliver der selvfølgelig, men det bliver et forhandlingsspørgsmål.

– Ja, kammerater, så marcherer vi på én række ned til produktionsafdelingen!

Kækt, næsten militært, stiller vi op på et geled, siger tak for kaffen og går taktfast mod vore beskyttede positioner.

Efter et sidste dunk i ryggen overtager en funktionær kommandoen og viser os ind i afskærmninger, der er reserveret

dem, der ved samlebåndet er blevet ramt af psykisk insufficiens.

Her står vi nu som syge heste i hver sit spiltov og glor på hinanden. En underlig skamfølelse stiger i os, og ansigtet svier som efter en regulær lussing ...

En spisekrog i kælderen

Min kammerat fra SKF ringer og fortæller:

Jeg, Persson og Tossede Alfred huggede en gang nogle tomme kasser og indrettede vores egen spisekrog i kælderen. Vi havde endda tre pelargonier i kældergluggen. Tossede Alfred er vild med blomster, deraf øgenavnet. I et helt år øvede vi os på at fungere som mennesker.

Hvert måltid blev et nært fællesskab. Vi drak termokaffe og talte lavmælt og eftertænksomt. Vi SÅ hinanden i øjnene og lyttede og HØRTE hvad makkeren sagde. Her i tavsheden og stilheden var vi på vej frem mod det dybe, meningsfyldte fællesskab.

Men pludselig en dag blev vi omringet af klubbens bestyrelse, demokratiseringspatruljen og repræsentanterne for sundhedsafdelingen, samarbejdsnævnet og sikkerhedskomiteen. De stirrede alle med tydelig afsky på vores spisekrog som om det var en rotterede.

– Ved I ikke at det er absolut forbudt at indtage måltiderne i de usunde kælderlokaler her?

Jeg bad de herrer gå ad helvede til og forklarede at i den rotterede her får vi madro, men deroppe i den „luftige" spisesal bliver man kvalt af tobaksrøg, der larmer opvaskemaskinerne og radioen skriger og skråler uden ophør. Hvis man vil sige noget til sidemanden: – Hva, hva, råb højere, jeg kan ikke høre det! Hva, hva, hvad i helvede vil du? Er det så sært at man længes væk derfra?

Dagen efter smed de vores tomme kasser og pelargonierne ud.

Der blev sat et opslag op: ADVARSEL! Der er udlagt rottegift i kælderrummene ...

En dag blev han kaldt ind

I ti år stod han i kælderdybet og – trivedes, fordi han havde åbnet sig for alle kulturens mestre og tanker. Det skidengrå kælderlys glimtede tit af lys fra indre verdener. Ak, hvilke arbejdsdage, tit fyldt til randen med skønhed og lyksalighed. Hver aften gik han med tungt hjerte fra arbejdet.

Men, når han fortalte om sin trivsel og hvor lang natten kunne falde til næste velsignede arbejdsdag, hvæsede kammeraterne ad ham og mente han måtte være syg, grublere og søgere kom tit ud for sindssygdomme, det havde man da hørt. En dag blev han kaldt ind til form. i miljøkomiteen.

– Hvordan kan De gå rundt her på fabrikken og sige at De trives i råddenskab og mug? Hvordan kan De sige at De oplever skønhed og arbejdsglæde mellem kloakrørene? Vi opfatter Deres optræden som en trussel mod miljøkomiteens arbejde. Fortsætter De med de dumheder, må vi kontakte fagforeningens bestyrelse der så må træffe forholdsregler ...

Fabrikssygen

Fabrikssygen angriber personligheden. Ikke sådan at mennesket bliver schizofrent, personlighedsspaltet. Nej, her drejer det sig om en udtyndelse af det indre menneske til en tågefigur.

Tilbage bliver en tom skal, der egner sig udmærket som produktionsrobot ved samlebåndet.

Jeg har givet fænomenet navnet „Fabrikssygen". Den minder mig om åndelig sovesyge, træthed, nervøsitet, lede og dødsangst. Den har fulgt mig gennem alle mine arbejdsdage, og mine voksne børn har den. Sygdommen vil også angribe deres børn og børnebørn ...

Efter at vi gennem mange årtier har lidt under kronisk fabrikssyge, siger vi:

– Syg? Nej, det er bare alderen der melder sig.

Sådan forsvarer vi vort robotliv, der i de fleste tilfælde begynder lige efter at læretiden er forbi ...

Oftere og oftere

Oftere og oftere hører jeg ordene blive sagt – tilpas dig! Når jeg har tilpasset mig til en vis grænse, slås indre mekanismer fra, og jeg befinder mig i højeste forsvarsberedskab.

Situationen kan indtræffe nårsomhelst, og da klager omgivelserne over min sære opførsel – i dag er Johansson i et satans humør ...!

I den situation føler jeg mig altid truet af noget, som jeg ikke har noget navn for. Og et eller andet sted i knolden ringer en alarmklokke, der maner til kamp og forsvar for mit særpræg som menneske og arbejder.

Sådan har mit liv været de seneste år, en forvirret og daglig kamp mod noget ukendt, der prøver at bortoperere nogle tankebaner her og nogle følsomme nerver der. Det gør ikke ondt, men det er så forbandet angstfuldt ...

At gruble over livets gåder

Det anses for at være farligt for forstanden at gruble over livets gåder, og hvem har ikke læst om „landsbytossen", han som er blevet sær af grublerier, studier eller ulykkelig kærlighed. Landsbytossen står altid som et advarende eksempel for dem der har lyst til at læse. Men bøger er de hjælpemidler, som den søgende må benytte sig af for at nå frem til det attråede klarsyn. Og en dag kan også bevidstheden udvides til bristegrænsen. Vi går ud over grænserne ...

Sådan gik det for mig dengang i et forårssmukt birkekrat. Pludselig begyndte atomerne i min krop at vibrere i et helt nyt omfang. Naturens friskhed fossede ind gennem en revne i hovedet og hjertet, til jeg blev svimmel og fik hjertebanken, – glitrende lys, bladenes melodiske bevægelser i vinden, duft af græs og planter fremdrog glemte oplevelser fra barne- og ungdomsårene. Jeg fik pludselig et barns sjæl og tanker! Klippefladen under mig var fyldt med liv, jeg strøg med begge hænder over den ujævne overflade, der føltes varm som levende hud.

Derefter kom fornemmelsen af – noget der brast, og en ny bevidsthed slog frem som en lue og brændte hovedet ud til en tom skal. Fortvivlet kæmpede jeg for at bevare fornuften, men den gled stadig længere væk. Det frygtede vanvid var på vej, jeg ville blive en – landsbytosse her i Guds skønne løvsal. Åh! endelig fik jeg forstanden igen og begyndte hurtigt at aflire navnene på træerne rundt om mig og alle navnene på græs og planter.

Gudskelov! det lykkedes, og jeg kunne nogenlunde sige mit eget navn, JO – HANS – SON –! På rystende ben flygtede jeg fra den farlige grænse. Men efter dette grænseintermezzo kan jeg nå lidt længere i klarsyn, skønhed og glæde.

Det er den oplevelse man er så bange for, i følelsesdybden

at nå grænsen og forandre sig, for derefter at blive betragtet som et menneske der ikke er helt „normalt".

Men intet menneske kan vel leve her i grænseegnene til det transcendente.

Det kunne kun Jesus Kristus.

Men han var jo også Guds søn.

Ude af trit med kollektivet

Når en arbejder kommer ud af trit med sit kollektivs opførsel og vurderinger, bliver han tit lagt på is og fryses ud en tid. I en af mine dagbøger er der nogle optegnelser om et tidligt forsøg på at bryde ud af arbejdsmiljøets snævre traditionsbundne cirkler.

Jeg ville skabe mig min egen meningsfyldte tilværelse. Jeg læste Harry Martinsons naturbøger, og i hver pause sad jeg i græsset ved fabriksmuren og prøvede ved hjælp af Svensk Flora i farver og et forstørrelsesglas at skelne de mange græsarter fra hinanden. Samtidig famlede jeg mig vej ind i Schopenhauers tankeverden – Die Welt als Wille und Vorstellung.

Min opførsel og tale blev naturligvis uforståelige for kollektivet, som til hver en tid ønskede at den forbandede arbejdsdag skulle være forbi.

– Hvad fan går Johansson og spekulerer på, vil han være professor? Haha, ham skal vi nok få ned på jorden og lære ham at have skam i livet!

Undervisningen begyndte en efterårsaften da karruselstøberne hos A/S Babylon & Co. samledes til gilde for at drikke en tipsgevinst på nogle hundrede kroner op. Jeg var med i gevinsten, men manglede mod til at kræve min andel i rede penge. Nu skulle vi simple regulære arbejdere more os. Vi var ikke nærige bønder, i aften skulle vi drikke det hele op, rub og stub!

Brændevinen løste snart op for stivheden, og vi hang som

klumpede sække om bordet. Skål, klingklang, frisk luft og brændevin er der ingen der dør af, skål! Tag en dram og opfør dig som et mandfolk, næ, Johansson, det er da åndssvagt at bide den sådan over! Nej, sådan skal den ned, i én mundfuld, skål! Struberne blev skyllet rene for støberiets sod og støv, og man var parat til at deklamere Frödings digte. Skål for helvede! Men lyrikken bliver grødet, og latteranfaldene sprøjter mundvand i hovedet på en, skål for helvede!

Jeg tøver længst muligt med at drikke en ordentlig dram og opfører mig som et normalt menneske.

Vel vil jeg gerne være med i fællesskabet og føle hvordan et lykkehjul begynder at snurre inde i hovedet. Vel vil jeg gerne være med i et trampende, skrålende fællesskab. Råbe op og prale, så let kan man slippe for grublerier over livets gåder.

Alle larmer op, hujer efter at den første flaske er blevet likvideret. Øl og brændevin skvulper over og opløser farven på papirdugene og de barnligt glade hagesmække. Juhu, der er sandelig liv i de gamle drenge! Blodet bruser drønende forbi ørernes trommehinder, og under huden ved tindingerne svulmer årerne op som blå orme, der kribler ind i hjernen med både syre og gifte. Åh, hvor er jeg fuld, fuld og ør i ho'det! Aaah! Nu vil jeg holde tale! En filosofisk forelæsning. Hør efter, så skal I høre hvad den store filosof Schopenhauer siger om virkeligheden. Da giver knæene efter og jeg glider ned under bordet, men bliver hevet op under råb og latter. Hik, joh, I ser en flaske brændevin her på bordet ... Ja, med tre glas i, brøler en stemme og eksploderer i en umotiveret latter.

Stille! Antag at alle mennesker på jorden dør ud og med dem al bevidsthed. Så spørger jeg: står flasken så stadig på bordet her i stuen?

Hva, hva? Tolv hoveder bliver lagt på skrå, og øjnene glipper ligesom i kraftigt lys, ikke ulig hønsene der sidder på deres pinde og overrumples af en lygte. Hva, hva satan, hik hik, gu fan er flasken der stadig, dit skvadderhoved.

Nej! hør efter, der er hverken flaske eller bord, for der må

eksistere en bevidsthed der siger at på bordet står en liter brændevin!

Hva fan, sidder du og gør nar af dine arbejdskammerater, hva?

Der er både vrede og angst i de øjne, der stirrer på mig, for gennem brændevinstågerne trænger det spørgsmål frem, at vores liv måske ikke er så virkeligt som man tror, og det kan nårsomhelst gå fortabt. Usikkerheden vækker en urimelig vrede.

Jeg skal give dig, din satan! Øl og brændevin bliver slynget i hovedet på mig, og da en tom flaske rammer mig hårdt i nakken, går jeg under bordet og mister for en tid kontakten både med virkelighed og brændevin.

Ud med den satan, os skal han ikke snøre!

Villige hænder griber fat, og under råb og forbandelser bliver jeg slæbt ud til baggårdens skraldespande.

En tid ligger jeg halvt bedøvet og ser på nattehimlens stjerner der i svimmelheden ændrer bane i universet.

Fra lejlighedens åbne vinduer hører jeg kammeraternes hujen og larm ... Så går vi te' den ... Vi skal synge, skriger en stemme i falset. Alsangen begynder, men ender hurtigt i en fjollet lallen ... hold kæft ... snus og kusse og brændevin er det bedste jeg ved, skål du! Schatens fin kamrat, hevledes go' kamat ... go... go... hik... kamat!

Nu var jeg altså smidt ud fra fællesskabet, en af dem kommer ud og pisser fra køkkentrappen ... hik ... du ska' ikke komme her, din satan ... hik ... din forbandede Skopenhov ...!

I morgen må jeg fedte mig ind med en dram eller to til de mest fuldesyge og blive klappet på ryggen som en hevledes go kamat.

Endnu har jeg ikke mod til at stå helt uden for det såkaldte menneskelige fællesskab ...

Psykiatrisk afdeling

Her på psykiatrisk afdeling ender de, der er gået i spåner på fabrikkerne eller er blevet halvt vanvittige af storbyens helvedesræs. I den daglige stille time bliver vi bedt om at samle alt det smadrede sammen i en harmonisk enhed. Men angstens mare rider os hårdt, og vi sukker, sukker dybt af melankoli. De brønde er dybe, prøv at tømme dem. De tørrer aldrig ud.

Jeg ligger her med frostskader på sjælen. Kollektivets udfrysningsmetode fungerede perfekt. I flere måneder stod jeg ved min maskine, udpeget, afsondret fra helheden. Jeg var en mødding, man væltede skidt og uforskammetheder over på, indtil det føltes som at stå i lort til knæene.

Ingen talte til mig, og kulden fra alle de små hjerters ismaskiner frøs stykkevis min sjæl ned. Hovedet sad som en isklump på skuldrene, det gjaldt om at holde det godt i balance, for at det ikke skulle ryge af. Hver dag prøvede jeg at tø isklumperne op med et stigende antal små sorte neurolpiller. Men tøvejret udeblev i knolden, indtil et pludseligt sneskred fejede mig ud af det arktiske landskab, der var min arbejdsdag.

Nu ligger jeg her på plejeafdelingen for at tø op. Lægen må måske amputere stykker af sjælen, for lammelsen er total det sted hvor sjælen siges at sidde. Af gammel vane bider jeg tænderne sammen så smerten ligger som glødende bånd i mundhulen. Av! der slap krampen sit greb, og kæften gled op på vid gab for at blive et ildelugtende mad- og åndehul. Er mine læber nogensinde blevet kysset af et dejligt vellugtende kvindeligt væsen? Jeg har ikke snakket med nogen de sidste seks måneder, og ingen har bedt mig om at lukke kæften op.

De smadrede vrider sig uroligt på de røde sygehustæpper. Arbejderen fra bilfabrikken snøfter og skjuler ansigtet i hænderne, der stadig er kraftigt olieplettede. Og værftsarbejderen

søger at finde en vej ud af sin elendighed, han vugger stadig frem og tilbage, frem og tilbage. Han ligger her efter sit tredje selvmordsforsøg.

Andersson, støberiarbejderen, er alvorligt høreskadet. Åhr, havde han sagt, ørebeskyttere er blødsødenhed, jeg tager ikke skade af larm, det går ind ad det ene øre og ud ad det andet. Nu sidder han her med hånden bag øret og prøver at opsnappe nogle ord af vore samtaler. Støjen var ikke gået ud ad det andet øre, den blev siddende i hjernen. Hver eneste nat lister han hen til vinduet og kikker ud – det er vist streng torden i nat. Åh! nu slog det ned lige i nærheden ... hva ... hva?

– Gå i seng, din satan!

Vi brøler irriteret til ham for hans bestandige hva, hva.

– Hva, slog lynet nu ned igen, hva, hva?

At blive udskrevet

At blive udskrevet fra et statshospital er som at vende tilbage efter en lang, lang rejse til fremmede lande. Prøv ikke at tale med nogen om den rejse. Vis ikke arme og ben frem, hvor spidse injektionssprøjter har hugget deres mærker, som tit ligner bid fra giftige reptiler. Din rejseskildring vil af virkelighedsmennesket altid blive anmeldt som sindssyg.

Satans dæmoner og blodsugende vampyrer findes kun i syge menneskers fantasi. Jaja, nu skal jeg bilde mig ind at jeg er et ganske almindeligt, normalt menneske. I søndags gik jeg til fodbold og heppede på de lokale „Makreller" (GAIS). Med en lille flaske i baglommen hjalp jeg makrellerne til at svømme i mål tre gange i første halvleg ... heja ... heja ... det är det som susen gör, heja!

Denne mandag morgen var fabrikkens omklædningsrum som altid før fortællerens morgen ... tippere ... spillere ... drankere ... lystfiskere, alle havde de en oplevelse at vise frem

fra livet uden for fabriksmurene. Episoder der altid havde et tydeligt udtalt JEG i centrum, så sagde JEG, så gjorde JEG, JEG gav den skid en på skrinet! Men her på arbejdet mister de deres jeg og bliver et nummer på stempelkortene, indgraveret i små plader der skal bæres synligt for kontrollens skyld.

Der sidder „Jesus" tavs og knuger sin elskede sorte bønnebog. Der kommer lapsen, han breder aviser ud på gulvet og skifter det fine tøj ud med overallen der er stiv af snavs. Her lever alle i deres enkle virkelighed, ingen dybere problemer end dem der griber ind i hverdagsrutinen. Alt andet kommer en ligesom ikke ved.

Selv sidder jeg tavs og glæder mig over søndagens oplevelse af naturen. Jeg havde siddet på en solvarm sten på skråningen og følt mig forvandlet til et – TRÆ! Højt over den rådne dynge affald på stenen stod jeg i den hvinende forårsvind og vajede rytmisk med tusind grenarme og bladfingre. I rodfast tryghed, næret af sol, regn og jord oplevede jeg igen den lykkefølelse, der kan sammenlignes med en elektrisk udladning.

Et elektrochok der ikke var givet af denne verdens doktorer. Tør jeg fortælle om søndagens oplevelse, at jeg hele søndagen stod i skoven og var et – TRÆ? Hvordan vil min oplevelse blive tolket, jeg som for kort tid siden blev udskrevet fra et statshospital. Det gælder om at tage den med ro og tænke sig om og ikke gøre galskaben værre.

To kammerater stikker hånden frem og ønsker mig velkommen tilbage for helvede. Men trods deres venlige gestus føler jeg tomrummet om mig. Hvordan jeg end vender og vrider mig, er jeg altid uden for fællesskabet. Nogle hvisker bag ryggen på mig. – Du, det er ham der røg på galehuset! – Hva, nå ham, ja, han stryger snart ind igen.

Fabriksklokken larmer og driver os ud til stempelurene. På ingeniørkontoret afleverer jeg en brun officiel konvolut fra Lillhagen. Der skriver lægen, at Johansson skal undgå alt ræs og specialarbejde.

– Hm, ingeniøren forsvinder og kommer tilbage. Desværre,

Johansson, der er ingen akkordgruppe der vil tage imod en rekonvalescent. Johansson kan naturligvis få timelønnet arbejde nede i „Hades".

Sådan kaldes kælderlokalerne her på fabrikken ...

Skal jeg være min broders vogter? Ja, broderskabet er en grundsten i arbejderbevægelsen. Hvor tit har jeg ikke hørt de forpligtende ord udtalt på møder og konferencer. Skulder ved skulder og fanens røde dug højt mod sky ...

Men nu går jeg alene ned til kælderetagen, til de usynlige dernede som er røget ud af akkordholdene. Nu sænker de fanen over mig, og i et rødligt skumringslys går jeg til „Hades", dødsskyggens dal i mit fabriksliv.

Der skal jeg skrabe rust og sortere tomme sække. En tids betalt hvile og karantæne, før jeg genfødes til livet deroppe i solen, virkeligheden og højtlønsgruppen ...

En skrue løs på fabrikken

Det voksne fabriksmenneske finder tit på forskellige såkaldte uskyldige lege i arbejdsdagen.

Sommetider morer de sig med at fremkalde en hæmmende følelse hos en nyansat af at være udenfor.

Vi peger tit fingre og laver grimme grimasser bag ryggen på funktionærer der overvåger vores arbejde.

En spøgefugl fik den morsomme idé at placere en tom kasse ved Tossede Alfreds maskine, og der blev alle løse skruer smidt hen. Det var som sagt en godmodig hverdagsspøg, og for hver skrue der blev fundet, blev Alfred opmuntret.

– Nu går det mod lysere tider i knolden, Tossede Alfred!

At Alfred havde en skrue løs var alle enige om. Men helt idiot var han gudskelov ikke, derfor vovede man en uskyldig spøg. Et par løse skruer skræmmer ingen, det var som sagt en konstant kilde til meget morskab og tidsfordriv. Men helidiot! Åh, så veg tanken forfærdet tilbage, for hvem ved om idioten ville sætte pris på en spøg, og desuden kunne galskaben smitte

og angribe ens eget hjernekontor. Alle her på fabrikken var meget stolte af at have en rask hjerne og af at kunne bruge den rigtigt.

En efterårsdag da Tossede Alfred kom tilbage efter nogle måneders ophold på statshospitalet, så han til sin forbavselse at kammeraterne i hans fravær havde samlet seks kasser med løse skruer, som han sagdes at eje ... Der var alt fra tommeskruer til skruer fra et udslidt vækkeur ...

Tossede Alfred

I min dagbog er der nogle sider med notater om en arbejders samtaler med Gud i et kælderdyb.

Under et natskifte mistede jeg al arbejdsdisciplin og tog en ekstra kaffepause i kælderen. Der i et af de mørke aflukker kradsede jeg nogle linjer ned i dagbogen, men så hører jeg pludselig en monoton stemme der indtrængende tigger nogen om hjælp. Forsigtigt går jeg nærmere mod stemmen og ser Tossede Alfred ligge gemt på knæ bag nogle tomme tønder og bede Gud om hjælp!

– Herre, giv mig bare lidt styrke til at holde ud time for time, dag for dag. Herre, hvis du har nogen mening med mit liv, så hjælp mig nu i min svære stund.

Tunge sodfarvede svedperler glinser på hans opadvendte ansigt, da opdager han min tilstedeværelse. Forvirret af blu og skam dratter han omkuld i gulvstøvet. Da jeg hjælper ham op, ser jeg hans gule øjne flyde i huler med en plumret væske. Her græder ingen rene tårer. Spejler de øjne arbejderens sjæl?

Tonløst siger han:

– Ja, nu går du vel op og melder at Tossede Alfred ligger på knæ i arbejdstiden og beder til Gud og snyder de fattige arbejdere for nogle akkordprocenter.

Trodsigt stirrer han mig i øjnene – da, i nogle tidløse øjeblikke ser vi hinanden som medmennesker. Tanke taler til tanke om at også jeg ind imellem må bede til Gud om hjælp når alt forekommer meningsløst.

Med et kraftigt håndtryk skilles vi, og han går op til kammeraterne, til hånen, bebrejdelserne og de hårde hensynsløse ord ...

Psykisk mishandling

En kammerat hængte sig i kosteskabet efter psykisk mishandling. Han var et af disse yderst følsomme væsner, der dagligt blev tvunget gennem sjælelige lidelser og moralske, uløselige konflikter. Skældsord og foragtelige bevægelser, som andre lo ad, sårede ham dybt og ubodeligt. Jeg husker udmærket en eftermiddag hvor onde tunger formede hans tragiske skæbneudgang.

Hans kejtede nervøse væremåde æggede mangen en ven med courage og sans for det uordnede. Mange følte en ubetvingelig lyst til at ydmyge og trampe på ham for at få den morskab at se ham lide. Han sagdes at være en tøsedreng, en ækel og pervers satan, som man skulle tage sig i agt for. Selv vidste han aldrig om de onde ord var rettet mod ham. Nej, man talte om en tredje person, der aldrig var til stede, men som alle kendte, ha ha ha!

Nogle havde vel samvittighedskvaler når bagtalelsen berøvede en arbejdskammerat hans menneskeværd. Men arbejdsdagen var trist, og spøgen var ikke ondt ment ... indtil den dag hvor spøgen pludselig viste sig at være en slange der tankeløst huggede gifttænderne i. En eller anden var måske i særligt dårligt humør efter en natlig kontrovers med konen derhjemme.

Ondskabsfuldt skulede han til skvattet, og hadet eksploderede!

– Nå, hvordan har sådan en bøssekarl det?

En anden prøvede at bremse de onde ord, men for sent.

– Hva, hvad mener du, er det mig du mener?

– Ja, dig, din helvedes modbydelige karl. Alle ved hvordan du er, en kælling og fan ved hvad lyssky ting du har for.

Vantro stirrede skvattet os i øjnene.

– Mener I at jeg, at jeg skulle være ...? Det passer ikke, hører I. Sådan et rygte kan I da ikke udbrede om mig. Det passer ikke, hører I?

Hans øjne stirrer fulde af skræk. Ansigtet bliver rødflammet som om det er blevet hudflettet af en barberkniv, de onde ord sønderriver hans hjerte. Hånende grin og halvt udtalte megetsigende ord smides ud og rammer ham i ansigtet som spytklatter. Bagtalelsen vil hurtigt brede sig til venner og bekendte – at han er ...

– Sssj!

Han tigger os om barmhjertighed: tag de ord i jer igen, sig at det er en dårlig spøg. Men ingen svarer, der er kun hånlige, skadefro ansigter der ser på en kammerat som de har sat på plads. En slår en rungende skid, ha ha ha! Nej du, vi ved godt hvordan du er, du skulle have tæv, din helvedes bøsse, ha ha ha!

Der bliver dødsstille, kun skyllevandet fra pissoirerne pjasker, da han brister i gråd og går så sært stiv ud.

– Åh, det var sgu ikke nødvendigt, siger Johansson.

– Hold kæft, du er måske også en lortebøsse, pas du bare hellere på!

Utilpas står vi og spytter på gulvet, fy for pokker!

To timer efter kom politi og ambulancemænd og skar ham ned fra røret i kosteskabet. En tankeløs hverdagsspøg havde slået et menneske ihjel! Åhr, han var en kvindagtig åndssvag fyr, forsvarede vi os, da samvittighedens stemme bragte skyldspørgsmålet på tale.

Over den dødes grav og minde sænkedes fagforeningens røde fane med de guldbroderede ord FRIHED, LIGHED og BRODERSKAB. Form. talte smukt om kammeratskabet i vor daglige dont her på jorden. Episoden var hurtigt glemt, og man så sig om efter et nyt offer for hverdagsglæden ...

Ugen efter blev der taget syv rapsere i fabrikkens personaleindgang. I den nervøse, hadske venten på om der skulle blive afsløret flere rapsere, blev Johansson i hal 4c udpeget som stikker.

Han skulle have angivet sine syv kammerater til virksomheden, men alle rapsede jo, lige fra direktøren deroppe ned til Lorte Pelle, fejemanden.

Johansson kendte ikke selv noget til sin afskyelige handling og fandt det underligt at kammeraterne pludselig holdt op med at snakke med ham. Ensom og undrende sad han ved sit bord i spisesalen.

Da følte han pludselig kulden og klagede over at han frøs ...

– Ja, jeg kan faneme godt forstå at du fryser, din helvedes stikker!

Ingen troede et sekund på at han kunne være uskyldigt mistænkt.

Nej, Johansson var og blev stikker resten af sit liv ...

Jesus kom en aften

Sabbatsfreden var netop blevet ringet ind af Högsbo kirkes klokker. Da kom min arbejdskammerat „Jesus". Han kom så god og glad og frelst med guitar og sort salmebog.

– Ja, jeg er stadig frelst, siger han en smule stridslysten da jeg spørger hvordan han har det med Gud.

På arbejdspladsen har nogle væddet om at „Jesus" før et år er gået igen vil være en normal synder. Nu kæmper „Jesus" imod deres odds.

– Næste uge holder jeg op på fabrikken, siger han med stor glæde i stemmen. Menigheden har antaget mig som rejseprædikant oppe i Norrland. Halleluja!

Som så ofte før sidder han og fortæller om sin vidunderlige omvendelse i Övre Husargatan. Han kom fra Järntorget med sin angst og sine tømmermænd. Da, da havde en stemme råbt fra det høje: – Du synder, kom til Herren, din frelse er nær! Og Helligånden havde sænket sig over ham med en fred som overgår al forstand. Han var blevet tvunget ned på knæ ved fortovskanten, og der bekendte han sine synder, til de forbipasserendes store forbavselse.

Stille knipser han på guitarens strenge og synger:

En syndig mand jeg var, som lå i syndens dvale.
En himmelsk røst der hørtes til mig tale:
Vågn op, vågn op! Hør ordet som husvale.
Se, hvilket lys beskinner bjerg og dale ...

Sangen vibrerer som lys i den tiltagende skumring. En sær uro trænger ind i min udtørrede hverdagssjæl. Lille Mia bliver urolig og vågner af aftensøvnen og ser med undrende øjne på prædikanten. Sangen dør ud i stilhed – stilhed. Så hører jeg prædikantstemmen:

– Søg Herren og befri dig for syndens tunge byrde.

Synd! Pludselig føler jeg hvordan min krop og sjæl segner under alle små og store synder, falske ord og tanker.

– Søg Herren, kværner prædikanten videre. Ned på knæ, synder, og modtag syndernes forladelse og bliv som et nyt menneske. Kom Oh Herre, kom allerede i aften og tag denne arme synder i din nådefulde favn. Ja Herre, tag ham allerede i aften! Halleluja!

Lille Mia græder stille i sengen, jeg er så bange, far! Min sabbatsfred er blevet sønderrevet af et usynligt væsen. Hvad er det for en hemmelig magt der forstyrrer min fattige lørdagsfred? Er det Gud der opsøger mig? Forvirret ser jeg ind i prædikantens ansigt der lyser hvidt i mørket. Men underligt nok

har han ikke de gode Jesusøjne. Nej, de stirrer krævende og grådigt på mig, og nu ser jeg ham forvandle sig til en snakkesalig handelsrejsende i sjæle. Menigheden giver ham måske procenter for hver frelst sjæl.

Jeg tænder lampen og trøster Mia. Prædikanten ser at sædekornet er faldet på stenjord. Skuffet, men venligt siger han farvel. Farvel, Johansson, halleluja, lovet være Herren! Fred!

Nogen tid efter kom der et Jehovas vidne og bad om lov til at fortælle om Gud og sin bogstavtro. Onsdag aften ringede to unge mormoner på døren og bad på gebrokkent svensk om at måtte komme ind med Guds sande evangelium. Nå ja, step in, step in, boys! De monterede en flanellograf og viste tydeligt hvor falsk min kristendom var. Jeg var en rigtig hedning. Gud er ikke tre, Faderen, Sønnen og Helligånden, nej han er En og hans prophet hedder Joseph Smith!

– Åh, thank you very much, I am very glad to meet Mr. Smith!

– No, no sir, he is dead!

– I am very sorry, very very sorry!

Det lykkedes os at blande Gud og Joseph Smith sammen i en helt ny religion. Goodbye!

Næste dag kom der et brev fra Vor Herres Nye Kirke made in Holland! Dagen efter fik jeg et tilbud fra en konkurrerende religion i fri bibelstudier og chancen for samtaler med en ægte kristen.

Alle havde de noget fælles, de underkendte aldeles min personlige kristne tro som jeg havde fået i arv fra den lille sognekirke i min barndoms landsby ...

Ferierytme

Konen og jeg sad tavse med hvert sit sovende pigebarn i favnen. De faldt i søvn da toget var dybest inde i Tivedens troldskove. Jeg havde fortalt eventyrene om Klumpedumpe, Heksen og Åmanden. Men nu sover de og drømmer nok om alle sommerferiens solglitrende dage på høengen og i båden ude på den lille sø. Lykkens træk ligger endnu ubrudte i de rosenrøde ansigter.

Varmen i kupeen er næsten 32 grader. Klatøjede rejsende hænger med hovedet, og atmosfæren er fyldt med svedig svensk stivhed og fremmedfølelse. Forsigtigt må vi tage vare på vore bevægelser når toget krænger gennem et skiftespor. For skubber man til en medrejsende, kræves der straks nogle venlige ord som undskyldning, der afsluttes med et forsøg på et smil.

Efter en række smertefulde hovedvridninger og skelen tyder jeg teksten på et nedhængende navneskilt som Jonas, Andersson, Lindvägen 6, Sjönevad. Jeg sidder og spekulerer på hans erhverv, han er måske bonde.

Toget fører os blidt og duvende stadig nærmere storbyen, det centrale i vor tilværelse, hjemmet, vennerne, arbejdet! Konen taler oftere og oftere om sit arbejde. Gad vide om fru Zetterman har husket at købe mælk til os, mindst tre liter. Så er der tøjspekulationer, om et par dage begynder skolen. Storvasken nåede hun ikke før ferien, og så er der konservering af de bær vi har plukket i ferien.

Trods mit forsæt nørkler mine tanker sig ind på fabrikken. Netop på dette tidspunkt af dagen, klokken tre, er det på tide at skifte valser i vores afdeling. Bedst at repetere alle de greb der sætter den ny valse på plads ... Åh jo! Jeg har ikke glemt et eneste greb, de kommer fuldkommen automatisk. Sådan ja,

den sidste valse på plads. Klar til at sætte i gang, Start! Ak ja, i morgen er det mandag. En lille restaurantmand slår energisk og henrykt på en gongong – den sidste middag serveres nu ...

Græsset ved fabriksmuren

Hverken fabriks- eller fængselsmure behøver at udelukke os fra naturoplevelser. Hver sommermorgen før arbejdet begynder, går jeg rundt om fabriksmuren og glæder mig over de simple græsstrå som stadig gror der.

Livet kan gro og vokse op af et hvilketsomhelst mørke, det har du nok bemærket i svære øjeblikke. Min livsafgørende kontakt med græsset og naturen som lægedom kom en aften på biblioteket. Harry Martinsons bog, Midsommerdalen, kom tilpas, for efter en lang og alvorlig sygdom gribes mennesket let af modløshed og tvivl på livets muligheder. Med enorm styrke brusede den svenske sommer ind i min fortvivlede sjæl og frigjorde strømmen af barndommens naive, glemte naturoplevelser. Nu traskede jeg påny over solvarme lysninger og kunne nævne barndommens blomster ved navn! En svunden lykkelig tid genskabtes i mig af et fremmed menneskes ord.

Fra det øjeblik blev sygdommen en mindre plage. Når nye dages melankoli derefter gjorde min sjæl mistrøstig, kunne jeg lægge mig i græsset og tale både til rottehale og rævehale. Med sådanne minder kunne jeg på arbejdet både smile og le.

Hvad i helvede står han og griner for, er'et mig du griner ad, din satan?

Man kan faktisk ikke forlange at mennesker, der presses til det yderste i hårdt specialarbejde, skal kunne forstå at et græsstrå, ligesom i eventyret, kan være en livredder.

En dag samlede jeg en halv snes græsstrå og spurgte akkordsjakket hvad slags græs det var. Efter lang tavshed sagde en arbejder:

– Årh det er vist hø altsammen.

Ja, sådan kan det være for mange, alt rundt om os i naturen opfattes som tørt hø og unyttigt ukrudt ...

I de sidste år

I de sidste år har forfattere leget opdagelsesrejsende og er trængt ind i mange ukendte fabrikshelveder. De har senere i bogform gjort rede for deres rejseeventyr. De er tit blevet skældt ud af fagforeningerne, men fabriksmenneskene tier!

Vi bør imidlertid være disse forfattere taknemlige for at de har åbnet små glugger i fabriksmurene. Der kan læserne få et kik ind i fabriksmenneskenes arbejdsdag, akkurat som ved Naturhistorisk Museums panoramaer med udstoppede dyr og grønne planter af plastic. I fabrikspanoramaet kan arbejderne udadtil være eksemplarisk rene og hele, ja, de kan endog være uden hudormenes skæmmende sorte knopper i ansigterne. Men indadtil kan de være smadrede og ulykkelige mennesker.

For at give et så rigtigt billede som muligt af arbejdernes hverdag må skriveren selv stå der på samme betingelser i 30, ja, 40 år. Så snart han forlader sit arbejdssjak er han ikke længere et pålideligt vidne. Selv har jeg lagt mærke til, at jeg bare efter en måneds fravær er uvidende om den daglige situation. Hvilken værdi har så en bog, hvor forfatteren kun har arbejdet tre uger på fabrikken?

Vi lærer at hade

Her bag fabriksmurene lærer vi at hade! Jeg så fornylig et nyansat medmenneske blive sat ind i et akkordsjak. Som alle begyndere var han lidt kejtet både i arbejdet og kontakten med de nye arbejdskammerater. Uden et venligt ord eller gestus

kom han straks under streng overvågning af kolde, hårde øjne.

Han blev vurderet som et umælende arbejdsdyr af både arbejdshold og virksomhed.

Time for time blev han betragtet med hovedrysten, og den nedadvendte tommelfinger gav besked om at testresultater pegede mod ikke-godkendt. Han arbejdede måske udmærket og holdt god orden rundt om maskinen, men det tæller ikke i akkordarbejde. Holdkammeraterne hviskede til hinanden, nikkede, skar grimasser og var enige om, at den nye trak akkordprocenten nedad.

Den nyankomne mærkede ikke deres hvisken og tisken bag hans ryg. Han følte bare hvordan glæden og trivslen spirede frem, og at han følte sig tryg for fremtiden.

Han mærkede ingen ondskab fra kammeraterne, alle passede deres arbejde. Vel havde han ranket ryggen og set nogle hurtige grimasser, men han følte sig ikke udpeget af den grund. Arbejdet gik fint, og det var hovedsagen. Arbejdslederen havde tilmed rost ham for den gode orden ved maskinen, en orden som var meget vigtig af hensyn til arbejdssikkerhedens effektivitet.

Efter en uges forløb besluttede de to mest hårdføre i sjakket at kontakte værkføreren.

– Du må flytte ham den nye, vi vil ikke brødføde sådan nogle fyre, der ikke kan klare akkorden. Vi forærer faneme ikke noget væk!

– Jah, sagde værkføreren til den nye, vil du lige komme ind på mit kontor. Hm, jo, ser du, det ligger sådan at dine arbejdskammerater ikke er tilfreds med din arbejdsindsats ... Vi prøver at flytte dig til en anden afdeling ... Og den nye blev flyttet, men rygtet om hans handicap nåede frem før han, og han blev mødt med åben mistro.

Hvert eneste ubetydeligt fejlgreb blev noteret som en trussel mod indtægten.

– Jah, han duer slet ikke som akkordarbejder!

Efter endnu en uge var han påny udstødt.

– Jah, han stod bare der og fumlede, på et akkordsjak skal

det gå helvedes hurtigt. Huuit! hurtigt som bare fan, det er det der gi'r penge!

Jeg spurgte en dag en patruljerende kontrollant:

– Betyder det ikke tab for virksomheden når tempoet ved samlebåndet medfører kvalitetsforringelse?

– Åh, svarede han, vi regner altid med en vis procent kassation, men hverken virksomheden eller arbejderne mister noget, for tabet indgår i salgsprisen.

Nu står den nye kammerat i fabrikkens skammekrog og demonterer det der er sjusket med i akkordræset. Der skal han stå til han bliver pensioneret. Hvis ikke arbejdsdirektoratet forbarmer sig over ham, og han bliver omskolet.

Fabriksporno i elevatoren

For første gang blev der antaget kvindelig arbejdskraft på fabrikken.

Åh! nu kan vi få et rigtigt knald! skrålede mændene helt oplivet.

– Nu skal vi have fedtet bømanden! skreg en mager arbejder og borede hænderne langt ned i bukselommerne.

K-dagen kom, og spændingen var stor da den første kvinde ankom til A/S Babylon & Co. I frokostpausen var der kaos i spisesalen. Alle gjorde sig til, kom her lille dame, her er masser af plads. Nej nej, dame, ikke hos Tossede Alfred det skvat, sid her hos de rigtige mandfolk, ha ha ha!

Men det gik ikke helt som mændene havde tænkt, den første der nappede hende i flæsket og krammede de struttende bryster fik en i sylten så han røg på hovedet. Men kvinden lod et par af mændene være lidt nærgående, hvis de til gengæld hjalp hende med det tungeste arbejde.

En måned efter blev der antaget endnu en kvinde. En pige med guldhår, Sirka, 18 år, fra de tusind søers land, Karelen, Finland.

Når hun smilede, lyste hendes tænder så hvidt, at mændene

blev som besat. Sirka var ung, blåøjet og vidste ikke hvordan hun skulle opføre sig når mændende lokkede hende ind i materialeelevatoren for nærgående at kramme hendes unge kød. Hun stod bare og fniste når mændene stejlede som gnæggende hingste. Især Karlgren kurtiserede hende ihærdigt, en stor tung kolos, der sagdes at være fabrikkens kvindebedårer. Han var kasserer i klubben og optrådte med den pondus der er kendetegn for mange faglige funktionærer.

En dag i elevatoren tog han sin enorme hestepenis frem og lagde den i hånden på Sirka, der fnisende krammede og trykkede den som om hun hilste på en rar gammel onkel. Elevatoren gik op og ned, Karlgren gnæggede og stejlede som en ardenner der er ude i bedækningsopgave. Sirka fniste, elevatoren knirkede, og Karlgren væltede sig gnæggende mod væggen da orgasmen ramte ham som et hammerslag i knolden.

Hvide roser plaskede mod den blåmalede pladevæg ...

Lige da havde Karlgren glemt at trykke på NED, og elevatoren standsede. Dørene gik pludselig op, og salgschef Oscar Valbom og en af de store kunder stirrede bestyrtet på Karlgrens kolossale mandslem. Sirka fniste og havde den stadig i hånden, mens Karlgren prustede og skrabede med fødderne og ikke anede hvad han skulle sige ...

Da vendte Valbom om på hælen og gik ned ad trappen til ordreafdelingen. Formanden blev rasende og fandt at Karlgren havde gjort både bestyrelsen og fagforeningen til skamme, men da lattersalverne tav og Karlgren mente sig sikker på at slippe for eventuelle konsekvenser, begyndte han på sit sædvanlige kvindfolkepraleri.

– Jah, hun var en ren sugeprop til at bolle! Jeg gik til den fra alle mulige sider, ha ha ha!

Karlgren stod igen som den store kvindebedårer han var ...

Men Sirka, den stakkel, hende med det blonde hår fra de tusind søers land, blev skandaliseret.

– Sikke et pigebarn. Jah, det er nu kun de satans finner der opfører sig som svin i arbejdstiden. Nej, sådan en som hende skulle smides ud på gaden, der hører hun hjemme!

Karlgren var helten der havde fået fedtet bømanden, men han undgik ikke en lille straf for usømmelig opførsel i arbejdstiden ...

Storafdelingen Haps Haps

I min fabrikstilværelse er der nogle år, der har et skær af et gammeldags lys, og som rummer hele den dybe oplevelses glædesvægt og evighedsliv.

I de år sad jeg i bestyrelsen i vor lille fagforening. En lille umoderne, gammeldags fagforening med kasserer og bestyrelse solidt forankret i dagligt arbejde og arbejdspladsens mange problemer. Den aften der blev holdt bestyrelsesmøde var højtidelig og forventningsfuld. Vi samledes alvorstyngede, endnu i arbejdstøjet og med slæbets vægt og følelsesløshed i hænderne. Mødet åbnedes i dyb alvor, og vi levede med i arbejdernes besvær og problemer. Især kan jeg huske kammerat Klintberg, en arbejder med en enorm interesse for foreningens økonomi. Ingen bevilling blev vedtaget, uden at han først havde sagt sin mening. Kassereren, den utroligt dygtige Joakim, kunne i løbet af ingen tid hente oplysninger frem fra de mange springbind. Hans hukommelse svigtede ham aldrig, nye love, gamle protokoller, alt kunne han lægge på bordet til nøjere studium.

Her var også Herberts ukomplicerede gemyt, han som altid forvandlede hverdagsbegivenheder til trivsel med medmenneskelig atmosfære. Mødet sluttede tit med historier fra fabrikkernes både onde og gode arbejdsgivere. Vi talte med respekt om gamle døde kammerater, og vi havde ondt af de langvarigt syge og dem der var kommet i dyb nød. Vi havde endnu ikke lært at trække på skuldrene ad andre menneskers ulykke.

Joakim havde også sin kogeplade at passe. Efter mødet bød han på kaffe, og den hvis tur det var pakkede det hjemmebagte brød ud.

Men tiderne forandrede sig, og Joakim blev pensioneret,

og i hans sted blev ansat en ung SSU'er med knolden fuld af den nye tid og et karrierebegær på størrelse med en svulst. Fagforeningen skulle strammes op, og ordet storafdeling nævnedes tiere og tiere, indtil det en dag stod på dagsordenen.

En komité fik til opgave at undersøge mulighederne for at danne en storafdeling.

Og et år efter besluttedes det på et møde at danne en storafdeling. Kun én lille fagforening nægtede, og den blev under megen hån sat uden for fællesskabet. Men det varede ikke længe før form. triumferende kunne meddele at den lille forening tiggede om medlemskab (haps) i den nye (haps) afdeling (haps)!

Det var ikke småting det nye skulle give medlemmerne af forbedringer. Men problemerne hobede sig op på Haps' dagsorden. Først opstod der strid om honorarer og rejserefusioner. Man mente at nu måtte storafdelingen have råd til at betale ordentlig. Nogle af de mindre tilknyttede foreninger havde misforstået vilkårene for medlemskabet. De havde festet hele foreningskassen op og kom ludfattige til Storebror. – Næh, de satans göteborgere skal da ikke have de penge vi har sparet sammen! Haps Haps fik besvær med økonomien de første fem år. Problemerne blev ikke mindre da Haps overtog en gammel faldefærdig ejendom og istandsatte den for enorme beløb. Man henvendte sig til konsulenter, arkitekter og tekstilkunstnere for ordentligt at leve op til Storafd. Haps! Dårligt planlagte weekendkurser slugte masser af medlemmernes penge. Da kom der penge som fra himlen! Ved et fagligt jubilæum overrakte den nærigste arbejdsgiver seksten tusind! Men højdepunktet af elendigheden kom da form. blev afsat!

Han anklagedes for at have bedraget for flere hundrede tusind, ja, rygtet kunne fortælle, at han havde bygget luksusvilla og kørte i luksusbiler. Hans toogtredive hverv var blevet for mange, og der kom kludder i bogføringen, men til sidst stod det klart, at der ikke forelå noget egentligt kriminelt, bare en uorden som man ikke kunne forsvare! Her havde endnu en gang skjulte fjendtlige kræfter ageret bag kulisserne.

En ny form. kom til magten, han var desværre alt for skvattet og ville have fred med alle grupper, en balanceakt der endte i almindelig forvirring og sludder og vrøvl.

Da var tiden inde, til at SSU'eren kunne avancere til afdelingsformand.

Den stolte storafdeling var en tung og uhåndterlig kolos, og utroligt dyr i drift. Der var syv ansatte med hver sin sekretær.

Hele bogføringen og medlemslisterne blev omlagt, ja, alt skulle omorganiseres, selv om det ikke var decideret nødvendigt. Et dyrt foretagende uden støtte i datateknik. I stedet for den lille levende fagforening skød her et Babelstårn op. I toppen sad bestyrelsen, under dem syv magtsyge tillidsmænd med sekretærer. De hundrede medlemmer af repræsentantskabet var ude på arbejdspladserne omgivet af trofaste ja-sigere, der skulle belønnes med weekendkurser og besøg på Runö eller Brunnsvik. Dette store, tunge, dyre faglige monument blev båret oppe af medlemmernes stadig dyrere fagforeningskontingenter.

Men kongressen da? Ja, den bestod som altid af delegerede og bestyrelsen, der var selvskreven. En dag på kongressen gik en af dem op og kritiserede forbundskassereren. Ak ja, allerede næste dag stod en af de syv tillidsmænd på talerstolen og tog skarpt afstand fra kammeratens kritik af kassereren. Dagen efter blev tillidsmanden valgt til – forbundsrepræsentant!

Langt, langt derfra stod medlemmerne i deres daglige arbejde og gav fan i – Herrerne på kongressen!

Brev fra fagforeningsbestyrelsen 3

Afd. har altid været og er fremdeles interesseret i et godt kulturmiljø på arbejdspladserne. Men vi er usikre når du benytter dig af kulturen som dække for egne lyssky formål. Vi har i et cirkulære til arbejdspladsen skarpt taget afstand fra dine bogudstillinger, der med få undtagelser kun viser bøger, der er stærkt kritiske mod fagbevægelsen. Du har også citeret bøger på en måde, der giver medlemmerne et fejlagtigt billede af en fagforenings arbejde og dens repræsentanters solidaritet og offervilje.

Du har i et brev klaget over at vi i afd. udøver censur, men vi vil ligesom AOF beskytte bevægelsen mod negativ litteratur og venstreorienterede forfattere.

Vi ved hvornår vi gør det rigtige og det forkerte, og det er nok for os her i afd. Det er dejligt, når man ved det!

Med faglig hilsen
A. Thöntig
form.

Brev fra en tillidsmand

Kære ven.
– – – du har altid været et pålideligt medlem. Dine opgaver har ikke været af den „tunge" slags, men som dørvogter ved møder har vi altid kunnet stole på dig. Og du har gjort dig fortjent til Forbundets guldnål! Men vi i afd. kan ikke rigtig forstå din handlemåde gennem det sidste år. Du er rent ud sagt blevet for storsnudet og har ved flere lejligheder desavoueret bestyrelsens arbejde (du er jo vores arbejdsgiver). Derved har du mistænkeliggjort funktionærernes og de dele-

geredes opofrende arbejde til bedste for medlemmerne. Du opfører dig som om du var medlem af KFLM. Er det en modsætning mellem medlemmer og funktionærer du er ude på at skabe? På anden måde kan vi ikke forklare din handlemåde og dine bladskriverier. Det skulle ikke forbavse mig om du render til en avis med dette brev. Vi i afd. følger din fremtidige optræden med stor opmærksomhed. Vi vil ikke holde os tilbage med passende forholdsregler dersom du ikke for fremtiden forandrer dig.

Vi har før beundret din solidaritet, men nu må vi åbenbart ændre mening – .

Med faglig hilsen
Göte C:son

I protokollen

I en protokol på fagforeningskontoret opdagede jeg til min forbløffelse at fabrikken gennem mer end ti år havde haft et samarbejdsudvalg, der med stort held havde arbejdet for et godt samarbejde med virksomheden.

Rapporten er mærkelig, fordi ingen af os på værkstedsgulvet har anet noget om dette samarbejde på højeste plan. De sidste år har været usædvanligt urolige med en hel del vilde strejker, og der har forekommet slagsmål mellem akkordsjak og tidsstudiemænd. To strejkeledere er blevet ekskluderet af fagforeningen.

I protokollen læser jeg videre – virksomheden havde den 15. dec. indkaldt samarbejdsudvalget til møde på hotel Rubinen. Efter mødet samledes deltagerne om et gammeldags bugnende julebord. Efter middagen takkede arbejdernes repr. for den udsøgt kulinariske middag samt for det usædvanligt gode samarbejde gennem det forløbne år.

Samme ordlyd havde rapporten fra virksomhedsnævnets decembermøde. Nævnet havde foretaget en rejse til Karlstad

og besøgt industrier der. Senere på aftenen blev der indtaget en velsmagende souper på Karlstads stadshotel, hvor deltagerne også overnattede.

Mere protokol

§ 1

På grund af arbejdstidsnedsættelsen inddrages alle kaffepauser. Det er absolut forbudt arbejdstagere at komme i frokoststuen mellem måltiderne.

§ 2

Læskedrikflasker må ikke medbringes i arbejdslokalerne. Der vil blive anbragt plastickrus ved hver vandhane.

§ 3

Arbejdstager Alfred Leonard Karlsson er efter længere tids psykisk svaghed blevet placeret i den vestlige nedre kælderafdeling. Karlsson beskæftiges med sortering af tomme sække. Timelønnen udgør mindst 6,67 kr, højst 8,09 kr.

§ 4

Drejer K. Karlgren sættes i en uge på timeløn på grund af upassende optræden mod underordnet personale.

§ 5

Den indvandrede Rita Sirka Holalainen er afskediget på grund af upassende optræden i arbejdstiden.

§ 6

I det fjerde kvartal indtraf der 19 ulykker. Der har været 4 dødsfald. Et på grund af hjertesygdom, en har pådraget sig 100 % brandskader og er afgået ved døden. Et tredje dødsfald skyldes hængning. Alfred Leonard Karlsson blev fundet død

i kælderen. Han har åbenbart i et anfald af momentan sindsforvirring taget sig selv af dage ...

§ 7

Samarbejdsudvalget har ved sit sidste møde besluttet at der skal arrangeres en rejse til De canariske Øer. Virksomheden står for de samlede omkostninger. Hustru kan følge med for egen bekostning.

§ 8

Årets Luciafest vil blive aflyst på grund af svigtende interesse ...

Atter forvist til kælderen

Jeg følger med funktionæren ned ad de to trapper til den vestlige kælderafdeling. Der i en skummel krog ligger gammelt skrot, maskiner, rørstumper og tomme pakkasser.

– Her er der arbejde til en dygtig mand, Johansson, begynd med at afmontere de gamle maskiner.

– Joh ...

Luften er tung og kvalmende, og lidt efter er jeg klistret af sved over hele kroppen, og lyset er sindssygt svagt. I et hjørne ligger en hundredewatts håndlampe, den kommer til sin ret her i halvmørket.

Den første skrotmaskine er mærket „Svenska Maskinverken 1909. NR 12". Ah, det er den samme maskine som vi lærlinge engang lærte at made. Nu er vi skrot, begge to.

Jeg indretter med det samme en lille hule af gamle kasser og sækkelærred. Det har vi tilfælles med dyrene, først bygge en lille rede for at føle tryghed. I baglommen ligger som altid en filosofisk lærebog, men der er alt for trykkende, ordene flyder sammen, hjernen føles opsvulmet og øjnene glider bare i midt på den blanke formiddag. I lang tid sidder jeg halvsovende, løsner nogle skruer og døser hen. En fuldkommen

idiotisk beskæftigelse for en gammel fagmand. Men se, akkorden, akkorden udstøder gamle syge organer: – Flyt den helvedes gamle idiot, han trækker vor timeløn ned ... Og den gamle udstødtes, ned i kælderen.

I nogle uger gjorde jeg rent og pudsede fliser på toiletterne og hørte hver dag på smedenes snak og forstopningsstønnen.

Her i kælderen udviser jeg tydelige tegn på pedanteri, hver skruetype for sig, skilte af messing i særlige skuffer men alt det er overflødigt, for skrottet bliver smidt op på biler og kørt usorteret væk. Men sådan går det, når et menneske holder op med at stritte imod begyndende psykiske forandringer.

I kælderen ved siden af har i tre år siddet en gammel fåmælt mand. Hver gang jeg ser hans krumme ryg, stikker det i samvittigheden. Det var en sørgelig historie, men slet ikke usædvanlig. Manden, en gammel fagforeningsveteran, var blevet offer for en magtkamp i bestyrelsen. Kampe der kan føres med rene socialfascistiske midler.

Efter en vild strejke i pakkeafd. havde hans sympati ligget hos de strejkende kammerater. Han havde rent ud sagt at det ikke var så sært at de strejkede, når både miljøet og stresset var sundhedsfarlige. Form. og tillidsmanden så omgående en chance for at slippe af med en konkurrent ved det kommende bestyrelsesvalg. Nu havde de indkaldt ham til forhør, og klubbens repræsentantskab skulle dømme ham. Den gamle stod som himmelfalden over for anklagerne om, at han havde opmuntret arbejderne til en vild strejke! Han blev hurtigt naglet til forbrydelsen, og vi, ja-sigerne, dømte ham for agitation og usolidaritet bag ryggen på kammeraterne i bestyrelsen. Han havde også sat det faglige sammenhold på spil. Den gamle græd og bedyrede sin uskyld, men vi viste ham vor foragt og klappede da form. talte om vor kamp mod faglige splittelsesfolk. Den gamle burde have vidst bedre, da han selv havde flere tillidsopgaver, hvoraf en på forbundsniveau. Nu skulle han knuses én gang for alle.

I det øjeblik følte jeg denne sære, behagelige følelse af skadefryd, og formandens øjne strålede af triumf. Den gamle

kunne ikke klare vor samlede foragt, han forlod mødet grædende som et barn.

Den gang var jeg med i et af rævespillene bag de faglige kulisser, hvor jeg selv senere skulle blive et af ofrene. Da tæppet gik op for næste medlemsmøde talte form. følsomt om kammeratskab, broderskab og solidaritet. For ikke at miste et eneste point skrev tillidsmanden til forbundet og gik ind for afsættelse, den gamle skulle på sine gamle dage berøves alle sine opgaver, men forbundet sagde nej. Gud ske tak og lov!

Men ugen efter blev han smidt ud af akkordsjakket hvor form. havde sine kumpaner. Nu sidder han her og sorterer tomme sække.

Når fagforeningen ledes af banditter, forsvinder menneskeværdet, akkurat som i et diktatur.

Den sidste maskine er afmonteret, skrot og skruer ligger i pæne dynger. Nummerpladen fra lærlingemaskinen har jeg pudset op, den beholder jeg som souvenir.

Pludselig får jeg lyst til at afmontere mig selv, arme og ben, udslidte knogler i en dynge og tarmsystemet som et fed garn og nogle håndfulde smadrede nervetråde. Og midt i den menneskelige skrotbunke en skrevet meddelelse:

Kommer ikke foreløbig! Min sjæl er rejst til et andet land. Tak for lån!

En dag kom døden på besøg

I dag kom døden på besøg! Han kom usynligt og huggede pludselig til med leen mod min bedste ven, filosoffen ved nabomaskinen. Stansemaskinen tog straks venstre arm og den halve brystkasse.

Først lignede det en civilforsvarsøvelse med påklistrede øvelsessår af plastic, men det var ingen øvelse. Da jeg greb fat i min ven, blev hænderne fyldt med noget blødt og varmt.

Førstehjælp! Jeg råbte som samaritten havde lært os. Førstehjælp! Nej, hvad skulle førstehjælp gøre godt for her, hvor et stykke af lungen ligger i min snavsede hånd.

På film har jeg set utallige spille døde med rædselsskrig og et hoved, der efter omhyggeligt beregnet tid synker ned mod den blodsølede jord. Men min vens døende ansigt ligner slet ikke filmstjernernes.

Jeg ser ind i forbløffede øjne, der har et skær af alle regnbuens farver, akkurat som når børn puster sæbebobler. Farverne kredser rundt, men i det øjeblik hvor boblen brister bliver de mørke og afspejler omgivelserne med hele sjælens dybde. Blodroser gror frem fra den ene mundvig, og munden forvrides til et udtryk jeg har set før. En tidlig sommermorgen da vi sad i en Bohusbåd og filosoferede over dybet under os og dybet over os, mens naturen farvedes af solopgangens gryende flammer.

Nu er min bedste ven, filosoffen, død!

Vi gyser alle når døden slår ned mellem os, føler hvordan hverdagens virkelighed revner, og det uvirkelige, ukendte siver frem. Da skutter nøgne sjæle sig i kulden fra meningsløshedens grav. Nogle dage efter er alting hverdagsrutine.

På dage som disse bemærker jeg, hvor dybt følelseskulden er trængt ind i arbejdernes hjerter. Vores død er blevet lige så uinteressant som et kreaturs død. Slagteren går ind i båsen og tager den ko, der står for tur til at blive slagtet. Nabokoen ser lidt forbavset på den tomme bås, brøler måske af længsel, måske for at sige farvel. Snart vil der stå en ny, yngre ko i båsen, en effektiv mælkeproducerende drøvtygger.

Her knuser produktionen ethvert forsøg på at tænke i højstemte baner over liv og død. Hvælvingen lukker sig igen mod uendelighedens mark, hvor døden kunne forvandles til livsfilosofi og bærende mening i det jordiske livs hverdag.

Om et år, når en eller anden spørger efter den døde, vil svaret være et irriteret: – Årh, jeg kan da ikke holde rede på alle dem der kommer og går!

Efter ulykken læste vi Arbejdstilsynets kommentarer: – i

forbindelse med drift af stansemaskine er ulykken efter alt at dømme forårsaget af, at operatøren (arbejderen) på et tidspunkt ikke har iagttaget fornøden forsigtighed – – – derfor er der indtrådt en dobbeltudløsning af styreorganet. I betragtning af risikoen ved disse maskiner bør operatørerne (arbejderne) opfordres til at iagttage den størst mulige forsigtighed med styreorganerne – – –.

Paradokset hos os er: arbejderne skal iagttage den største forsigtighed, selv om de af ræset tvinges til kun at koncentrere sig om arbejdstempoet, der ikke må komme under tallet 110! Hvem har ikke daglig løbet den mest livsfarlige risiko for ikke at blive udpeget som hæmmende faktor ved båndet eller i akkordsjakket?

Da ambulancen var kørt bort med min ven og arbejdskammerat blev alting så tomt og meningsløst gråt. Hvem skal jeg nu filosofere sammen med? Nå, jeg bryder for første gang ordens- og arbejdsreglementet og går op i frokoststuen i arbejdstiden. På vejen derop blev jeg råbt an af en kontrollant:

– Hvor fan ska' De hen?

Fortæller ham om min arbejdskammerats død.

– Nå sådan, siger han tøvende, men lader mig passere.

Frokoststuen ejer en særlig ro mellem arbejdsskiftene. Solen strømmer ind i brede striber, og funktionærer sidder i grupper i glad samtale. På grund af krævende arbejde har de ret til at møde til afstressende kaffepauser. Jeg tager en kop, men hånden ryster så voldsomt at jeg spilder kaffe på bordet. En funktionær ser mistænksomt på mig og kommer hen til bordet, hvor jeg sidder alene.

– Hvem har givet Dem lov til at gå til spisesalen i arbejdstiden? Er De beruset, De spilder jo kaffen?

– Nej, jeg er ikke fuld, men min bedste ven er død. Han omkom ved en ulykke for ... en ... time siden ...

Mer får jeg ikke sagt.

– Hm ... Han ser granskende på mine rystende hænder. Hm ... Usikker vender han tilbage til kollegerne og siger noget, de kikker mod mit bord og bryder ud i munter latter.

Jeg tog fem minutter, vendte derpå atter tilbage til stansemaskinen, som stod tålmodigt og ventede på operatøren (arbejderen). Nogen straf for brud på arbejdsreglementet hørte jeg aldrig tale om ...

Den sidste dag på fabrikken

Som lærling troede jeg for min part på en evig ungdom, men i dag står jeg pludselig som pensionist i fabriksporten. Jeg føler hverken sorg eller savn, bare en stor lettelse, blandet med lidt vemod, for ingen kan vel være helt blottet for følelser når han forlader sin arbejdsplads efter 50 år der. Ja, der er folk der græder som børn når de står foran kammeraterne og får blomster og de sædvanlige fraser om kammeratskab og solidaritet.

I dag stopper fagforeningens form. også, men han er avanceret til kontorchef i Arbejdsdepartementet. Han skal tage sig af rapporten om „Mentale forstyrrelser hos nedslidt ældre arbejdskraft". Han er sikkert velkvalificeret til det job, for her på fabrikken har vi gennem de sidste år haft et meget stort antal ældre arbejdere, der på grund af fysiske og mentale forstyrrelser er blevet fejet ned i kældrene til timelønsarbejde.

Jeg havde tænkt at byde mine makkere på en øl og wienerbrød, men form. byder over med kaffe og fede lagkager, der fylder et helt langbord. De, der er utilfreds med lønnen, siger lidt ironisk, at de lagkager har vi minsandten selv betalt flere gange. Form. siges at have været for skvattet over for virksomheden i lønforhandlingerne.

Nu taler direktøren og en af de store kanoner fra forbundet. Musik ved fabrikkens harmoniorkester. Klubbens sekr. vimser nervøst rundt mellem bordene, han ved at han nu står for tur til de toplønnede job både i fagforeningen og partiet. Fremtidsdrømme om at blive kommissionsformand i Indvan-

drernævnet (her har vi næsten 40 % indvandrere)? Han standser ved mit bord og gisper:

– Du, Johansson, vi har ikke tid til dig i dag, det kommer til at tage sin tid med kontorchefen. Vi sender blomsterne hjem til dig i morgen. Nej, nu må jeg altså løbe.

Og så forsvinder han med sin stive mappe.

Bestyrelsen elsker mig bestemt ikke. Mine avisartikler og filosofiske udredninger på møderne er blevet tolket som uforskammede angreb mod den nyudnævnte kontorchef i Arbejdsdepartementet.

Igennem årene har jeg været indkaldt til talrige forhør, men de har aldrig kunnet skrige mig ud som skandaleskriver. Nu vil de demonstrere deres styrke og give mig hug på selve pensionsdagen.

Og ganske rigtigt, dagen efter dumper et brev ind ad brevsprækken. Et brev med hundrede kroner og tre blomsterchecks samt nogle linjer fra kassereren:

> Hej!
> Der var ingen der ville tale i går da du skulle takkes. Derfor sender vi den vedtagne gave og blomster i form af checks.
>
> A. Strandberg, kasserer.

Langsomt vender jeg ryggen til min arbejdsplads og alle dem der i halvtreds år har været mine mer eller mindre synlige medmennesker. Hvad er der tilbage i mit hjerte?

Hvor er de kostbare juveler som jeg burde have samlet gennem et langt arbejderliv? Jeg standser og lukker øjnene for rigtig at føle efter, men alt hvad der er i hovedet er forkrøblede, forvirrede erindringsfragmenter. Ikke en eneste strålende ædelsten i hjerneskallen.

Pludselig bliver jeg bange ved tanken: – Johansson, har du overhovedet nogensinde levet gennem de halvtreds år? Er det ikke døde, forspildte år?

Jeg føler imidlertid stor lettelse over at de sidste års fornedrelse omsider er forbi. Efter hver længere tids sygdom blev det stadig vanskeligere at finde en menneskelig beskæftigelse.

Den nyudnævnte kontorchef har sikkert delvis mig at takke for sin viden om den ældre arbejdskrafts opførsel. I den sidste tid nægtede han at lukke mig ind i kosteskabet, der var hans kontor.

Min sidste arbejdsdag og ikke en eneste smuk erindring har jeg at leve på, nu hvor den store ledighed sætter ind. Jeg har ikke engang bevaret min faglige stolthed, kan ikke længere med respekt se på mine arbejdshænder, hænder forvredne af gigt, korte beskidte fingre, der hænger underligt livløst ned. De kan ikke engang tage nogen i hånden for at sige goddag.

De sidste fem år har jeg humpet mig igennem på kvindeløn. Ja, kvinderne. Hvordan kan nogen sige ord som lighed og solidaritet når vi hver eneste time har kvindernes ulighed lige ind på livet? Jeg har aldrig hørt andet end satans kælling, so, luder, mær, aldrig et opmuntrende ord. – Nej, kællingerne vil vi ikke have med i akkordsjakket, så strejker vi!

Vist kan mange begærligt og værdsættende kramme unge faste bryster og kælent knibe i buttet huld, men vurdere kvinden som ligemand i arbejde og fagforening, det går bare ikke. Og sådan er det nok på alle fabrikker.

Nu går jeg hjem, ludfattig i ånden efter 50 år på en fabrik der mest har lignet et tugthus.

Nogle propagandafraser fra de faglige kurser, „Medlemmerne presser på" og „Hvordan en overenskomst bliver til" sidder der, ligesom de forslidte ord kammeratskab og broderskab.

De sidste år har min brevveksling med fagforeningens funktionærer været både uhøflig og hadsk. De har i cirkulære efter cirkulære pillet ved mit medlemskab. Det sidste hug kom sidste uge. I et brev anmodedes jeg om at acceptere en ulykkesforsikring for pensionister. Den kostede 80 kroner om året. Dersom jeg afslog, blev mit navn omgående strøget af afdelingens og forbundets medlemsregister. Jeg nægtede naturligvis, men mange af mine kammerater betalte for at undgå

den skam at blive ekskluderet af fagforeningen på deres gamle dage.

Berøvet arbejdet, den faglige stolthed og det faglige fællesskab, hvad har jeg så tilbage?

Hvorfor føler jeg ingen stolthed over at være proletar?

Langsomt går jeg for sidste gang ud ad fabriksporten, bag mig hører jeg leveråbene for en der er avanceret til statslig embedsmand i arbejdsdepartementet.

Da jeg kommer hjem, venter min kone med en tom blomstervase, hun har dækket et lille kaffebord med nybagt brød.

Hun smiler og siger:

– Kors! Er du allerede pensionist ...

ERIK JOHANSSON

Fabriksmennesket

Den svenske forfatter Sven Delblanc har skrevet forordet til Erik Johansson's »Fabriksmennesket«. Der siger han bl. a.:

»Dette er ikke bare et »dokument«. Erik Johansson er forfatter, med forfatterens ret og pligt til at arrangere sit materiale, så det opnår den maksimale slagkraft. Han fremtræder allerede her, i sin første bog, med en profil der umiskendeligt er hans egen. Der er i ham træk af drømmer og filosof,i den gode oprindelige mening: ven af sandhed og visdom. Han er en klartseende observatør, med blik for menneskelige svagheder, men hans observationer mildnes altid af humanitet og vilje til at forstå. Over hans skildring sværer, som flimrende sol over en sörmlandsk mark, en humoristisk indlevelse, med indslag af både grotesk og mild ironi . . . Erik Johansson taler med øjenvidnets autoritet og den fødte forfatters selvfølgelige styrke«.

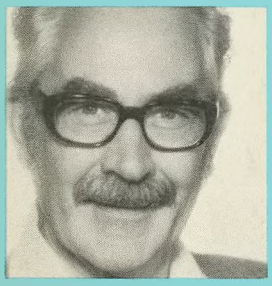

ERIK JOHANSSON (f. 1914) er opvokset i et statarhjem. I mange år, efter først at have været ansat som mindreårig arbejder, gik han på valsen. Hans læselyst førte ham i kontakt med folkehøjskolen, hvor han for første gang oplevede sit liv som menneskeværdigt. I 32-års alderen stod han imidlertid atter på en fabrik – hvor han forblev i 30 år. Erik Johansson's debutbog »Fabriksmennesket« omtales allerede som en klassiker i arbejderlitteraturen.